

Tampereen yliopisto

**”Eihän sillan voi toisen kanssa leikkiä jos joku alkaa soittamaan”
Äidin älypuhelimien käyttö lapsen ja äidin vuorovaikutuksessa**

Ida Rannisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiaalipsykologia pro gradu -tutkielma

Joulukuu 2017

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

IDA RANNISTO: ”Eihän sillon voi toisen kanssa leikkiä jos joku alkaa soittamaan” Äidin älypuhelimien käyttö lapsen ja äidin vuorovaikutuksessa

Pro gradu -tutkielma, 70 sivua

Sosiaalipsykologia

Ohjaaja: Eero Suoninen

Joulukuu 2017

TIIVISTELMÄ

Erilaisten teknologisten laitteiden nopea kehitys ja yleistymisen ovat muuttaneet lapsiperheiden koteja läheisen vuorovaikutuksen, läsnäolon ja kohtaamisen paikkoina. Älypuhelin tuo perheen vuorovaikutukseen uusia piirteitä ja asettaa kolmantena osapuolena lapsen ja vanhemman intressit ajoittain vastakkaisiin asemiin. Tämän vuoksi molempien sukupolvien jäsenysten ymmärtämiseen pyrkivä tutkimus on tarpeellista.

Kartoitan tutkielmassani sellaisia kertomuksellisia tulkintaresursseja, joita äideillä ja alle kouluikäisillä lapsilla on käytössään tilanteista, joissa äiti käyttää älypuhelimia. Tarkastelen sitä, miten äidit ja pienet lapset tulkitsevat lapsen ja äidin välistä vuorovaikutustilannetta, jossa äidin puhelin on läsnä ikään kuin kolmantena osapuolena. Keräämäni aineisto on kaksiosainen. Ensisijainen aineistoni koostuu 25:stä 2-6-vuotiaan lapsen äidin kirjallisesta kertomuksesta. Toissijainen aineistoni muodostuu viiden 4-6-vuotiaan lapsen kerronnallisista haastatteluista. Tehtävänanto oli molemmissa aineiston keruun tavoissa sama, tätä tutkielmaa varten kehitelty virikeaineisto.

Tutkielmani metodologinen viitekehys on todellisuuden sosiaalista rakentumista korostava sosiaalinen konstruktionismi, jossa tiedon ja tietämisen tapojen katsotaan syntyvän kontekstisidonnaisesti. Ilmiöiden välisten kausaalisuhteiden paikantamisen tai perimmäisen luonteen paljastamisen ei ajatella olevan mahdollista. Analyysissani käytin sosiaalisen konstruktionismin periaatteille pohjaavaa diskurssianalyysia.

Kertomusten yksityiskohtaisen erittelyn kautta jaoin äitien kertomusten tulkinnan mahdollisuudet neljään eri tulkintarepertuaariin: 1) tahmean medialaitteen repertuaariin, 2) yhteistoiminnan mahdollistajan repertuaariin, 3) lapsen oikeuksien repertuaariin sekä 4) puhelimen käytön feministiseen repertuaariin. Lasten vastauksista nousi kolme ensisijaisen aineiston tulkintarepertuaarien kanssa keskustelemaa piirrettä: 1) äidin puhelimen käyttöön liittyvän tulkinnan puuttuminen, 2) primääri- ja sekundaariosallistumiskehysten vastakkaisuus tulkintarepertuaareihin verrattuna ja 3) äidin puhelimen käytön tarpeellisuuden tunnustaminen.

Avainsanat: älypuhelin, perheen vuorovaikutus, sosiaalinen konstruktionismi, tulkintarepertuaari

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
1.1 Aikaisempi tutkimus	3
1.2 Perhekulttuurin muutos	5
1.3 Lapsen aseman uusi paikantuminen	7
2 Teoreettiset lähtökohdat.....	8
2.1 Sosiaalinen konstruktionismi	8
2.2 Diskurssianalyysi	10
2.3 Kiintymyssuhdeteoreettinen näkökulma lapsen hyvinvointiin	14
2.4 Tahmea medialaite sekä primääri- ja sekundääri osallistumiskehys	16
2.5 Sivustakatsojan pimento	17
3 Tutkimustehtävä	18
4 Aineiston keruun metodiset valinnat.....	19
4.1 Lapsen erityisyys tutkimuksen osallistujana	21
4.2 Kerronnallinen haastattelu virikeaineiston pohjalta.....	24
4.2 Performatiivista aineistoa eläytymismenetelmällä	26
4.4 Aineiston esittely	29
5 Analyysi.....	30
5.1 Tahmean medialaitteen repertuaari.....	32
5.2 Yhteistoiminnan mahdollistajan repertuaari.....	37
5.3 Lapsen oikeuksien repertuaari.....	38
5.4 Puhelimen käytön feministinen repertuaari.....	41
5.5 Lasten kerronnallisen haastattelun satoa	43
<i>Esine äidin kädessä ja sen mahdollistama osallistumiskehys</i>	<i>44</i>
<i>Feministisen repertuaarin ensisijaisuus lapsen oikeuksien repertuaariin nähden</i>	<i>50</i>
5.6 Yhteenvetoa analyysistä	53
6 Loppupäätelmät	56
6.1 Äidin ja lapsen älypuhelimien käyttöä koskevat jäsennykset	56
6.2 Tutkimuksen arviointia ja jatkotutkimuksen aiheita	59
Lähteet.....	62
LIITE 1	70

1 Johdanto

Viestintäteknologian ja erilaisten medioiden kehitys ovat luoneet uudenlaisia vuorovaikutuksen konteksteja, ja muuttaneet kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta ympäri maailman (esim. Ólafsson; Livingstone & Haddon 2014). Internet-yhteydellä varustetut älylaitteet ovat ajaneet kotitietokoneiden ohi sekä ajallisesti että määrällisesti mitattuna (esim. van Dijk 2013,5). Varsinkin älypuhelinien käyttö on lisääntynyt nopeasti (Turkle 2015, Ebrand 2015). Myös älypuhelinien omistajien määrä on globaalisti tarkasteltuna kasvanut viime vuosina räjähdysmäisesti muihin mediavälineisiin verrattuna (Smith 2015). Suomessa kehitys vaikuttaa kulkevan samaa linjaa. Turun yliopiston vuonna 2014 teettämän Suomi2014-kulutus ja elämäntapa-tutkimuksen mukaan koemme juuri matkapuhelimen välttämättömämmäksi kulutushyödykkeeksi (Koivula, Räsänen & Sarpila 2015, 18). Internet-yhteydellä varustettua älypuhelinia käyttää päivittäin suurin osa suomalaisista (Tilastokeskus 2017). 2010-luvulla tapahtunut älypuhelinien yleistymisen näkyy myös käyttäjien ikärakenteen laajenemisena, sillä lähes 90:llä prosentilla maamme 8-vuotiaista on käytössään internet-yhteydellinen älypuhelin (DNA 2017).

Takataskuihin ja käsilaukkuihin ilmestyneen älypuhelimien myötä teknologiavälitteisen vuorovaikutuksen mahdollisuudet ovat tänä päivänä rajattomat. Kuten Anni Kosunen tuo viestintävälineiden käytön ja kasvokkaisen viestinnän samanaikaisuutta tarkastelleessa pro graduunsa (2016) esille, julkisessa keskustelussa ollaan vuoroin huolissaan ja vuoroin innoissaan näiden mahdollisuuksien aiheuttamista muutoksista. Puhelimen käytön soveliaisuudesta on käyty keskustelua esimerkiksi koulun (Asuja & Mäki 2013) ja työpaikan (Ziemann 2014) konteksteissa. Hiljattain medialaitteiden mukanaan tuomien muutosten aiheuttamaan keskusteluun ovat nousseet vahvasti myös kodit ja niiden sisällä tapahtuva perheen jäsenten välinen vuorovaikutus. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimialan syksyn 2016 kampanja ”Välinpitämättömyys on tämän päivän väkivaltaa” on yksi esimerkki tästä. Kyseiseen kampanjaan kuuluu kuva, jossa äiti selaa hymy huulillaan tablettia samalla kun pieni poika roikkuu korkealla kattokruunussa ja tyttö huutaa tuohtuneen oloisena jotakin äidin korvan juuressa. Kampanjan puskurina toimii myös herkkä video, jossa äiti ja tytär kävelevät rannalla toisiaan kohti mutta heidän kohdatessaan äidin puhelin piippaa ja hänen huomionsa siirtyy välittömästi kännykkään,

jolloin videon tytön, ja katsojan, ennakoima halaus jää toteutumatta. Tunteisiin vetoavalla kampanjalla Helsingin kaupunki halusi nostaa pieniin lapsiin kohdistuvan välinpitämättömyyden esille. Samantapaisia avauksia on mediassa muitakin, esimerkkinä mainittakoon Iltalehden otsikko: ”Vanhemmat älypuhelimien pauloissa –usein lapsi häviää laitteelle” (Karvonen, 2015), Akuutin artikkeli ”Äiti tai isä, unohda älylaitteet ja keskity vuorovaikutukseen vauvasi kanssa” (Silvan, 2017) sekä Helsingin uutisten otsikko ””Jos vanhempi tulee neuvolaan puhelin kädessä, siihen puututaan” –Älylaitteet herättävät myös huolta” (Jompero, 2016).

Erilaisten teknologisten laitteiden nopea kehitys ja yleistyminen ovat muuttaneet lapsiperheiden koteja läheisen vuorovaikutuksen, läsnäolon ja kohtaamisen paikkoina. Informaatiovirta on saatavilla mihin vuorokauden aikaan tahansa ja se tekee läsnä olevasta poissaolevan ja toisin päin suhteessa kasvokkain vuorovaikutustilanteisiin. (Lahikainen & Paavonen 2011.) Suurin osa yli kolme vuotiaista lapsista on Suomessa kodin ulkopuolisessa hoidossa (THL 2016). Työssäkäyvien vanhempien ja heidän lastensa yhteinen aika painottuu kiireisiin aamuihin, iltoihin ja yhteisiin loma-aikoihin (Kristiansson 2001). Pohjoismaissa toteutetun tutkimuksen mukaan noin 15 prosenttia vanhempien kotona vietetystä ajasta on mahdollista luokitella vapaa-ajaksi. Lapsen kanssa leikkimiseen tästä ajasta kuuluu äideillä keskimäärin 7,3 prosenttia ja isillä 3,3 prosenttia. Yhdessäolojen kesto vaihtelee esimerkiksi muutamien minuuttien pukemis- tai pesutoimista tunnin tai useamman tunnin pituisiin kylässä tai uimahallissa käynteihin sekä spontaaneihin leikkihetkiin. (Kristiansson 2001.)

Tutkimuksissa on todettu myös, että vaikka 5-6-vuotiaat ovat aiempaa useammin kodin ulkopuolisen hoidon piirissä, näyttelevät perhe-elämän laatu sekä vanhempien ja lasten välisen vuorovaikutuksen laatu ja määrä edelleen merkittävää roolia lasten hyvinvoinnissa. Tunne-elämän ja kiintymyksen tankkaamisen paikka vaikutti olevan myös päiväkotilapsilla pääosin kotona. (Lahikainen & Paavonen 2011.) Näin ollen merkittävään asemaan turvallisuuteen ja kiinnittymiseen liittyvien tarpeiden täyttymisessä nousee vanhempien kyky preferoida lasta ja tämän tarpeita muiden arjen kiireiden ohella (em.). Koska medialaitteet, erityisesti kaikkialla mukana kulkeva älypuhelin tuovat uusia ulottuvuuksia ja haasteita ajallisesti yhä rajatumpaan perheen jäsenten väliseen vuorovaikutukseen, on noiden ulottuvuuksien ja haasteiden tutkiminen ja ymmärryksen lisääminen mielestäni tärkeää.

1.1 Aikaisempi tutkimus

Kosunen 13 tutkimusta (2005-2015) kattavan metatutkimuksen perusteella näyttää siltä, että eri viestintävälineiden käyttöä ja niiden käytön kanssa yhtäaikaaisesti tapahtuvaa kasvokkaista viestintää on tutkittu valtaosin empiirisillä tutkimusmenetelmillä siten, että painotus on ollut määrällisellä ja monimenetelmällisellä tutkimuksella puhtaan laadullisen tutkimuksen jäädessä vähemmistöön (Kosunen 2016, 34-35). Näiden tutkimusten teoriaperustat ovat viestintätieteissä yleisesti käytetyt teknologiavälitteistä vuorovaikutusta tarkastelevat teorit kuten esimerkiksi sosiaalisen läsnäolon-, viestintävälineen monipuolisuuden- ja kohteliaisuusteoria (em. 26). Kyseiset tutkimukset voidaankin Kosunen (2016, 23) mukaan jakaa kahteen eri kategoriaan: vuorovaikutuksen konkreettisia yhtäaikaisia käyttötapoja ja käytänteitä tarkasteleviin tutkimuksiin sekä käyttäytymiseen ja kohteliaisuuteen keskittyviin tutkimuksiin.

Pikaviestimisen käyttöä osana kokoustilannetta tutkineet Dennis, Rennecker ja Hansen (2010, 25; 35) ottivat yhdeksi tutkimuksensa näkökulmaksi myös Erving Goffmanin (1959) vuorovaikutuksen rakentumisen tarkasteluun kehitellyn dramaturgisen lähestymistavan, jonka mukaan vuorovaikutustilanteen katsotaan olevan eräänlainen teatterin näyttämö, jolla yksiöt esittävät kukin tilanteittain vaihtuvia rooleja. Tästä huolimatta vuorovaikutuksen rakentumisen tarkastelu vaikuttaa jäävän tämänkin tutkimusten ulkopuolelle. Melkein kaikki tutkimukseen osallistuneet henkilöt olivat joko opiskelijoita tai työorganisaation jäseniä, ja tavallisin yksittäinen tutkimuksen konteksti oli kokoustilanne. Perustellusti voidaan siis olettaa, että vuorovaikutusta ja viestintää on lähestytty niin sanotusti tehokkuuden näkökulmasta: minkälaiset viestintätavat, yhdessä tai erikseen käytettynä, mahdollistavat sujuvan ja nopean tiedonkulun ja palvelevat tilanteelle kuten kokoukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista parhaiten.

Kuten Raudaskoski, Valkonen ja Mantere (2017) tuovat esille, tutkimuksen kentällä medioitunutta perhearkea on perinteisesti lähestytty tarkastelemalla vanhempien mielipiteitä lasten median käytöstä (esim. Nikken & Schols 2015; Livingstone ym. 2014; Wartella ym. 2013). Tämän suuntaisen tutkimuksen taustalla vaikuttaa yleinen huoli lasten ja nuorten ruutuajan lisääntymisestä, ja sen mahdollisista vaikutuksista elämänhallintaan ja liikunnan harrastamisen vähentymiseen. Mediavälineiden käytön merkitykset lapsen ja

vanhemman välisen kasvokkaisen vuorovaikutuksen rakentumiselle ovat näissä tutkimuksissa kuitenkin jääneet pienemmälle huomiolle.

Viime aikoina perheiden arjen mediavälitteisiä vuorovaikutustilanteita on tutkittu videotallenteiden kautta. Edellä mainittujen Raudaskosken ja Mantereen sekä heidän taustallaan vaikuttaneen laajemman tutkimushankkeen ”Media, perheen vuorovaikutus ja lasten hyvinvointi” (Lahikainen, Mälikä & Repo 2015) lisäksi tämän kaltaista tutkimusta ovat tehneet esimerkiksi Ochs & Kremer- Sadlik (2013) sekä Tannen ym. (2007). Toisin kuin viestintää painottavassa perinteessä on ollut tapana, tarkoituksena ei ole tarkastella älypuhelimien kautta tapahtuvaa sosiaalista toimintaa, vaan älypuhelimien rooli paikantuu sen kautta, että joku kasvokkaisessa vuorovaikutustilanteessa mukana oleva henkilö käyttää samanaikaisesti myös älypuhelinia. Tässä niin sanotussa medioituneiden sukupolvien perheiden vuorovaikutuksen tutkimuksessa huomiota siis kiinnitetään siihen, mitä uutta medialaitteet kuten älypuhelin tuohon parhaillaan tapahtuvaan kasvokkaiseen vuorovaikutukseen tuovat. (Raudaskoski, Valkonen & Mantere 2017.) Painotus vaikuttaisi tässä perinteessä olevan kasvokkaisessa vuorovaikutustilanteessa, ja medialaitteiden tuomia lisiä ja merkityksiä lähestytään kuin mitä tahansa tilanteeseen vaikuttavaa ja osaltaan tuota tilannetta muokkaavaa ja muodostavaa tekijää. Esimerkkinä tämän kaltaisista tekijöistä voisi olla avonaisesta ikkunasta aika ajoin kuuluva junan ääni, jonka aikana keskustelukumppanin puheen kuuleminen hankaloituu huomattavasti.

Medialaitteiden läsnäoloa vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa voi siis lähestyä eri näkökulmista. Omassa tutkimuksessani näkökulma paikantuu sekä aikuisen että lapsen näkökulmien huomioimiseen sellaisissa tilanteissa, joissa medialaitteen, tässä tapauksessa älypuhelimien, käyttäjä on vanhempi. Kyseinen lähestymistapa on tämän itsessään melko tuoreen ilmiön tutkimuksessa uusi, joten aikaisempaa tutkimusta ei juurikaan ole saatavilla. Mainitusta näkökulmasta tutkimusta ovat kuitenkin tehneet edellä esille nousseet Raudaskoski ja Mantere, joista jälkimmäisen pro gradu- tutkielma ”Ajan ja huomion saaminen vanhemmilta - Tutkimus lasten aloitteista yhdessä olemiseen ja vanhemman vastauksista keskusteluanalyysin ja kiintymyssuhdeteorian näkökulmista” on toiminut osaltaan ponnahduslautana omien mielenkiinnon kohteideni sekä teoreettisten jäsennysteni muotoutumiselle. Mantereen aineisto koostui laajasta videoaineistosta valikoiduista pätkistä, joissa lapsi joutuu ikään kuin kilpailemaan vanhemman huomiosta puhelimen ja television kanssa. Myös Mantereen ja Raudaskosken myöhemmät yhteiset

julkaisut sekä vielä keskeneräinen tutkimustyö viitoittavat osaltaan tietäni oman tutkimuskysymykseni paikantamisessa.

1.2 Perhekuulttuurin muutos

Perheiden elämäntilanne on irtautunut sitä aiemmin selkeästi määrittäneistä kaavoista ja itsestään selvyyksistä, jolloin vanhempien yksilöllisen päätöksenteon rooli kasvatuksellisissa ja perheen toimintaan liittyvissä asioissa on korostunut (Vandenbroeck & Bouverne-De Bie 2010, 23). Yhtenäinen näkemys perhe-elämästä ja lasten kasvatuksesta on muovautunut lukuisiksi erilaisiin painotuksiin nojaaviksi vaihtoehtoiksi. Perhe-elämään ja yksilöiden elämäntilanteeseen liittyvä asiantuntijatieto on muuttunut moniääniseksi, myös vastakkaisia näkemyksiä sisältäväksi massaksi ohjeistuksia, joiden perusteella vanhempien oletetaan tekevän perhe-elämäänsä määrittäviä itsenäisiä päätöksiä. (De Bois-Raymond 2001; Beck & Beck 1995.) Merja Korhosen (2002, 67-71) mukaan nykypäivän myöhäismoderneille vanhemmille on jatkuvasti tarjolla uutta tietoa siitä, mikä on hyvää ja mikä huonoa lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta. Tämä tekee vanhemmuudesta Korhosen mukaan uudella tavalla velvoittavaa. Pienten lasten äitejä haastatellut Katriina Järvinen (2007, 201-202) nostaa tätä uudehkoa ilmiötä esille lanseeraamallaan termillä ”kelaaajasukupolvi”, jolla hän viittaa nykyvanhemmuuteen yhä enemmän liittyvään tapaan muodostaa ja ilmaista omia mielipiteitä sekä pyrkimystä ymmärtää monenlaisia eri näkökulmia.

Kasvatustavan voidaan yleisellä tasolla katsoa muuttuneen neuvottelua painottavaan suuntaan (esim. De Bois-Raymond 2001; Beck & Beck 1995). Neuvottelun nousua perheen toimintaa määrittäväksi kulttuuriksi selittää Cunninghamin (1995) mukaan vanhempien pyrkimys suojella lapsiaan ulkopuolisen maailman runsaiksi kokemiltaan vaaroilta sekä tämän pyrkimyksen kanssa ristiriidassa oleva epävarmuuden tunne heidän omasta auktoriteetistaan ja päätöksenteon vastuustaan. Edellä esiteltyjen muutosten puolesta puhuvat myös Katja Revon (2009) tutkimustulokset, joiden mukaan suomalaiset ja englantilaiset äidit kokevat arkielämänsä kompleksisena ristiriitojen kenttänä. Neuvottelun yleistymistä voi lähestyä myös Leena Alasen (2001b) sukupolvien välisten suhteiden murrokseen liittyvän näkemyksen kautta. Alanen argumentoi perinteisenä pidettyjen hierarkkisten sukupolvien välisten suhteiden olevan murroksessa, mikä ilmenee lapsuuskäsityksen moninaistumisena. Muutosta kuvaa hänen mukaansa myös lapsuuden

merkittävien instituutioiden, kuten perheen, koulun ja vanhemmuuden lapsuus- ja aikuisuus-käsitysten muuttuminen. Näistä muutoksista seuraa epävarmuutta, jonka ei Alasen mukaan voida olettaa poistuvan kovinkaan nopeasti, sillä uusien mallien muotoutuminen ei ole automaattinen prosessi. Alasen vuosituhannen alussa esille tuomat huomiot ovat mielestäni vain vahvistuneet nykypäivän julkisessa keskustelussa, enkä itse usko hänen mainitsemiensa uusien mallien tulevan koskaan niin sanotusti valmiiksi ja samalla tapaa selkeiksi ja rajoittaviksi, niin hyvässä kuin pahassa, kuin niitä edeltävät sukupolvien välisiin hierarkioihin pohjaavat mallit.

Puhuttiinpa perheiden vuorovaikutuksen luonteen muuttumisesta perhe-elämää määrittävien kaavojen tai sukupolvien välisten suhteiden murtumisena, muuttunut tilanne asettaa lasten toimijuudelle ja osallistumiselle aivan uudenlaisia mahdollisuuksia. Koska lasten toimintamahdollisuudet paikantuvat ennen kaikkea lasten ja aikuisten välisiin sosiaalsiin suhteisiin, asettaa sukupolvisuhteiden murtuminen lapsen toimijuudelle ja sen määrittelylle myös uudenlaisia haasteita. (Alanen 2001b: 161.) Itse näen tämän eräänlaisen murroksen aikaisen välitilan tilanteisesti syntyvien jäsenysten ja mahdollisuuksien, toisaalta myös rajoitusten korostumisena. Kun selkeää tai vakiintunutta mallia ei Alasen kuvaaman murroksen jälkitilassa ole vielä olemassa, voisi ajatella kussakin tilanteessa saatavilla olevan ja tuotetun tiedon nousevan aiempaa merkittävämpään asemaan. Tämä taas edelleen tukee edellä esiteltyä ajatusta neuvottelusta perheiden sisäisen vuorovaikutuksen perustana.

Vanhemmat tekevät perhe-elämää ja kasvatukseen liittyviä päätöksiä usean eri näkökulman huomioiden, joten vanhemman itsenäistä päätöksentekoa voidaan mielestäni kutsua neuvotteluksi. Bouverne-De Bien & Vandenbroeckin (2010) argumentoivat, että neuvottelu on vakiinnuttanut paikkaansa sekä puolisoiden välisen suhteen että vanhemman ja lapsen välisen suhteen normeina. Cuningham (1995) sen sijaan ottaa ilmiöön kantaa juuri kasvatuksellisesta näkökulmasta, sillä hänen mukaansa lastenkasvatuksesta on muotoutumassa ennen kaikkea neuvottelua vanhempien ja lasten välillä. Neuvottelun näkökulmasta katsottuna sukupolvien välisen yhteisymmärryksen lisääminen mistä tahansa aiheesta näyttäytyy tavoiteltavana. Älypuhelin tuo perheen vuorovaikutukseen uusia piirteitä ja asettaa niin sanottuna kolmantena osapuolena lapsen ja vanhemman intressit ajoittain vastakkaisiin asemiin. (Lahikainen; Mälkiä & Repo 2015)

Näin ollen molempien sukupolvien jäsenysten ymmärtämiseen pyrkivä tutkimus on mielestäni erittäin tarpeellista.

1.3 Lapsen aseman uusi paikantuminen

Sukupolvisten suhteiden murros sekä neuvottelun vakiintuminen yhdeksi vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen käytetyimmäksi keinoksi edellyttävät lapsuuden käsityksen yhteiskunnallisesti tunnustettua muutosta. Lasten yhteiskunnallista asemaa ryhdyttiin pohtimaan Suomessa 1960-luvulla lapsen oikeuksien ja aseman kautta (Satka, Moilanen & Kiili 2002, 256). Ensimmäinen konkreettinen askel lasten aseman parantamiseksi otettiin monen muun maan tapaan myös Suomessa lasten oikeuksien sopimuksen (1989) solmimisen kautta. Kyseisellä sopimuksella pyrittiin takaamaan kaikille lapsille oikeus tulla kuulluksi ja vaikuttaa omaan elämäänsä. Satkan ym. (2002: 256) mukaan lapset alettiin mieltää yhteiskunnallisiksi toimijoiksi, vaikkakin väestöryhmänä vielä keskeneräisiksi, kuitenkin vasta vuosituhaten vaihteessa. Vuosituhaten vaihteeseen sijoittuvan käännekohdan puolesta puhuvat myös Suomen Kuntaliiton kunnille valmisteleman suosituspohjaisen lapsipoliittisen ohjelman ja strategian ajoittuminen vuosituhaten alusta vuoteen 2015 (Eläköön lapset 2000).

Kuten lasten osallistumista tutkinut Johanna Kiili (2006) tuo väitöskirjassaan esille, lasten asioiden voidaan historiallisesti tarkasteltuna sanoa olevan varsin hyvin. Huomionarvoista Kiilin mielestä kuitenkin on, ettei lapsen aseman lainsäädännöllinen parantuminen välttämättä tarkoita lapsen toimijuuden tai osallisuuden lisääntymistä lapsen arjessa. Kehityskaari vaikuttaisi pysyvän paikallaan tai menevän jopa päinvastaiseen suuntaan, sillä lapsen ovat arjessa enenevissä määrin kiireisen ja kilpailevan elämän jaloissa. Myös Pekki ja Tamminen (2002, 9-12) tuovat esille usein vallalla olevaa ajatusta, jonka mukaan lasten yhteiskunnallinen osallisuus tulee täytetyksi päivähoidon ja opetuksen järjestämisellä. Tässä tutkielmassa ei tarkastella lasten yhteiskunnallista asemaa, mutta kuten Lehtinen (2000) tuo esille, lapsen osallisuuden mahdollisuudet määrittyvät lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa enenevissä määrin tilannekohtaiseksi, joten näen aikuisen ja lapsen välisillä kohtaamisilla olevan merkitystä myös yhteiskunnallisesta perspektiivistä katsottuna.

Etenkin 2000-luvulla on huomattu, että myös lapsilla on tutkimuksellista ja yhteiskunnallisesti kiinnostavaa tietoa, näkökulmia ja ideoita. (karlsson 2010, 134.) Allison James ja Adrian James (2008, 25) määrittelevät lapsuuden tutkimuksen tieteidenväliseksi tutkimukseksi, jonka keskiössä on alle 18-vuotias aktiivinen ja sosiaalinen lapsi. Lapsuus nähdään sosiaalisena konstruktiona eli aikaan ja paikkaan sidottuna käsitteenä. En paikanna tutkielmaani lapsuuden tutkimuksen kenttään, mutta tutkimusotteeni täyttää mielestäni lapsinäkökulmaisen tutkimuksen kriteerit, sillä pyrkimys lapsen näkökulman esille tuomiseen on määrittänyt työskentelyäni koko tutkimusprosessin ajan. Lisäksi olen kiinnostunut lasten kokemuksista, näkökulmista, painotuksista ja tavoista toimia ja ilmaista asioita eri konteksteissa, joita tässä tapauksessa ovat vuorovaikutustilanteet vanhemman ja haastattelijan kanssa. Myös tutkimuskohteeni ydin, lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus palautuu lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen, onhan lasten toiminta aina sidoksissa johonkin toimintaympäristöön, tässä tapauksessa perheen kotiin ja lapsen vanhempiin. (ks. Karlsson 2010, 123-124.)

2 Teoreettiset lähtökohdat

2.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Tutkimukseni metodologinen viitekehys on todellisuuden sosiaalista rakentumista korostava sosiaalinen konstruktionismi, jonka juuret ovat Bergerin ja Luckmannin (1966) uraauurtavasta teoksessa *The social construction of reality*. Keskeisintä sosiaaliseen konstruktionismiin nojaavassa perinteessä on ajatus todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta. Tieto rakentuu aikaan ja kulttuuriin sidotussa vuoropuhelussa muiden saman yhteiskunnan jäsenten kanssa. (esim. Gergen 1985, 266-267; Burr 2003, 4.) Tiedon ja tietämisen tapojen katsotaan syntyvän kontekstisidonnaisesti, jolloin ilmiöiden välisten kausaalisuhteiden paikantamisen tai perimmäisen luonteen paljastamisen ei ajatella olevan mahdollista (Berger & Luckmann 1994, 30).

Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma haastaa perinteiset empiristiset ja rationaaliset käsitykset tiedon luonteesta, sillä tiedon ei ajatella koostuvan suorista todellisuudesta

tehdyistä havainnoista (Gergen 1985, 266; Burr, 2003,3). Sosiaalisen todellisuuden, sitä määrittävien normien ja arvojen ajatellaan muotoutuvan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Yleisesti hyväksytyt, eniten kannatusta saavat todellisuuden kuvaukset muodostuvat yhteiskunnan toimintaa järjestäviksi oheistuksiksi ja laiksi. Koska ymmärryksemme vallitsevista normeista ja niiden mukaan määritellystä ”oikeimmasta” tavasta merkityksellistää elämää on sosiaalisesti tuotettua, sosiaalisen konstruktionismin mukainen ajattelu sisältää aina mahdollisuuden muutokseen: kun ihmisten ymmärrys ajan saatossa muuttuu, myös sosiaalinen todellisuus muuttuu. Näin ollen haastetuksi tulee myös ajatus yhdestä ainoasta ja oikeasta totuudesta. (Payne 2014, 18-20).

Näkemyksien tiedon ja ymmärtämisen tapojen sosiaalisesta rakentumisesta on vapauttava. Oman tutkimusaiheeni kannalta on erityisen mielenkiintoista, että Hacking (2009) ottaa esimerkissään sosiaalisen konstruktionismin mahdollistamasta vapaudesta juuri äitiyden. Hacking tuo esille, ettei äitiys ja sen merkitykset ole väistämättömiä seurauksia, jotka johtuvat synnyttämisestä ja lastenkasvatuksesta. Sen sijaan ne ovat yhteiskunnassa jalansijaa saaneiden ideologioiden, historiallisten tapahtumien ja yhteiskunnallisten voimien tuotteita. Mikäli äiti tunnistaa, etteivät yhteiskunnassa vallalla olevat äitiyden ihanteet ja normit välttämättä ole ihmisluonnon tai lisääntymisbiologian määrittämiä, vaan historiallisesti muodostuneita kulttuurin tuotteita, eivät ne näyttäydy niin rajoittavina. Sosiaalisen konstruktionismin mukainen jäsenitys vaikuttaakin olevan vapauttava ennen kaikkea sellaisille henkilöille ja ryhmille, joiden tietoisuus tiedon sosiaalisesta alkuperästä on jo herännyt. (em. 14-15.)

Ajatus tietämisen tapojen moninaisuudesta ja jatkuvasta muutostilasta asettaa kielen konstruktionistisen tutkimuksen ytimeen. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen tapahtuu juuri kielen kautta, sillä yhteisenä järjestelmänä se mahdollistaa eri asioiden ja ilmiöiden konstruoimisen eli merkityksellistämisen suhteessa muuhun maailmaan ja sen ilmiöihin. (Jokinen 1999a, 39-40; Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 18-24.) Keskustelun voidaan sanoa olevan tärkein todellisuutta muokkaava ja ylläpitävä mekanismi (Vehkakoski 2006, 13). Päivittäinen arjen keskustelu ylläpitää, muuntaa ja rakentaa yksilön subjektiivista identiteettiä (Berger & Luckmann 1994, 172-173). Sosiaalisessa vuoropuhelussa eli keskustelussa tuotetut käsitteet antavat myös ne puitteet tai reunaehdot, joiden kautta ympäröivää maailmaa on mahdollista ymmärtää. Ne tavat, joilla puhumme elämästämme ja sen ongelmista eivät vain heijasta tapahtuneita asioita, vaan

osaltaan myös ohjaavat toimintaamme. (Gergen 1985, 267-268.) Avaan tätä kielenkäytön seurauksia tuottavaa luonnetta tarkemmin seuraavassa, diskurssianalyysin osiossa.

2.2 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyttinen tutkimusmetodi pohjaa sosiaalisen konstruktionismin periaatteille, joten sitä voidaan pitää tarkoituksenmukaisena valintana relativistisesta totuuskäsityksestä ammentavalle tutkimukselle (Jokinen 1999a, 40-41). Diskurssianalyysin voidaan sanoa olevan kattokäsite, sillä sen alle lukeutuu monia hieman eri painotuksin varustettuja analyysitapoja. Karkeasti perinteet voidaan jakaa kahteen ryhmään: analyyttiseen diskurssianalyysiin ja kriittiseen diskurssianalyysiin. Ensimmäiseksi mainittu keskittyy analysoimaan vuorovaikutuksen mikrotasoa. Tutkimuksen keskiössä on tällöin puheen dynamiikka eli pyritään saamaan selkoa siitä, mitä tiettyssä puhetilanteessa tapahtuu. Analyysin kohteena ovat kaikenlainen puhuttu vuorovaikutus sekä erilaiset kirjalliset tekstit. Tämän käsitteen alle lukeutuvat esimerkiksi diskursiivinen psykologia, narratiivitutkimus sekä retorinen sosiaalipsykologia. Kriittinen diskurssianalyysi sen sijaan toimii makrotasolla, ja keskittyy laajempiin sosiaalisiin sekä poliittisiin konteksteihin, kuten historialliseen muutokseen. Esimerkiksi Foucaultin (1926-1984) kuvaama seksuaalisuuden historiallinen muuttuminen tuo esille kielen ja määrittelyn ajallisen kehityksen kautta muuttuvan rajoittavan voiman ihmisen seksuaalisuuteen ja sen ilmaisuun liittyen. Tässä perinteessä keskiöön nousevat siis sellaiset puhetavat ja merkityssysteemit, jotka muokkaavat sosiaalista todellisuutta tietynlaiseksi. (esim. Willig 1999.)

Tässä tutkimuksessa käytettävä diskurssianalyysin muoto paikantuu mikrodiskurssianalyysin ja makrodiskurssianalyysin välimaastoon. Perheen vuorovaikutusta tarkasteltaessa painopiste on mikrodiskurssianalyysin hetki hetkeltä etenevässä yksityiskohtaisen vuorovaikutuksen, sanastoon, rakenteeseen ja kielioppiin liittyvien valintojen erittelyssä. Kuten tulen pian tarkentamaan, vuorovaikutuksessa mukana olevat toimijat tekevät edellä esitettyjä valintoja kuitenkin aina sosiaalisessa toimintaympäristössä vallitsevien normien, arvojen ja institutionaalisten rutiinien ehdoilla. Kieli ei siis näyttäydy kokonaan kahleista vapaana resurssina, pikemminkin suhteellisen vapaana, jolloin samasta ilmiöstä on mahdollista kostaa erilaisia kuvauksia kuitenkin siten, että nuo kuvaukset pysyvät tiettyjen, yhteiskunnassa yleisesti hyväksytystä

ymmärryksestä ja käsitteellistämisen tavoista koostuvien, reunaehtojen sisällä. Tästä näkökulmasta katsottuna voidaankin puhua kielenkäytön mikro- ja makrotason yhtäaikaaisuudesta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009. 15-18.) Vaikka oman analyysini ensisijainen kohde on mikrotason tarkastelussa, ovat makrotasoon liittyvät kytkennät läsnä työskentelyni jokaisessa vaiheissa.

Kuten monessa muussa sosiaalipsykologiseen diskurssianalyysiin keskittyvässä tutkimuksessa, (esim. Suoninen 1992) myös tässä tutkielmassa käytetty diskurssianalyysin muoto pohjaa Potterin ja Wetherellin (1986) uraa uurtaneeseen teokseen *Discourse & Social Psychology*. Kyseinen klassikoksi määriteltävä teos sisältää diskurssianalyysin väljästi muotoillut teoreettiset kehykset, joita voi soveltaa monella eri tavalla (Potter & Wetherell 1994, 160; 169; 175). Metodin suurelta osin teoreettiseksi jäävän määritelmän ansiosta diskurssianalyysia on mahdollista, jopa toivottavaa käyttää tutkimukseen tarkoituksenmukaisesti sovellettavalla tavalla (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016). Omaan aineistooni sopivan diskurssianalyysitavan täsmennyksiä ammennan samansuuntaista tutkimusta tehneiltä tutkijoilta siinä määrin kun ne oman muotoutuvan näkemykseni kannalta ovat keskeisiä.

Diskurssianalyysin keskeisin piirre paikantuu sille perustavaa laatua olevalle merkitykselle, jonka se antaa kielelle. Kuvauksia ja kielenkäyttöä lähestytään toimintana, joka toisaalta muotoutuu ihmisten välisissä sosiaalisissa prosesseissa mutta toisaalta myös rakentaa sitä sosiaalista todellisuutta, jonka osia nuo prosessit ovat. Tuottamiemme kuvailujen ei ajatella heijastavan yksiselitteisesti ulkoista todellisuutta eikä toisaalta myöskään sisäistä, psyykkisistä prosesseista kumpuavaa todellisuutta. Kieltä ei toisin sanoen arkiajattelusta poiketen nähdä maailmasta raportoimisen välineenä. (Wetherell & Potter 1986, 177-181; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 11-12). Suorien kuvausten esimerkiksi toiminnan syistä ei suoraviivaisesti ajatella olevan kyseisen ilmiön kausaaleja selityksiä. Kielenkäyttö ei siis ainoastaan kuvaa maailmaa ja sen ilmiöitä, vaan tulee aktiivisena toimintana samalla rakentaneeksi, uusintaneeksi ja muuntaneeksi sitä. (Wetherell & Potter 1986; Suoninen 1999, 17-18; Jokinen; Juhila & Suoninen 2016, 28; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12).

Diskurssianalyttisen tutkimuksen keskiössä ovat sosiaaliset käytännöt, jotka kumpuavat niistä toiminnan, asioiden ja ilmiöiden selittämisen mahdollisuuksista, joita kukin sosiaalinen konteksti eli kulttuuri mahdollistaa. Tutkitaan sitä, miten erilaisia ilmiöitä ja

tapahtumia merkityksellistetään, ja millä ehdoilla tuo merkitysten antaminen tapahtuu. Kukin historiallisesti muotoutunut sosiaalinen konteksti, kulttuuri, tarjoaa ne välineet, joilla eri ilmiöitä on eri aikakausina mahdollista tehdä ymmärrettäväksi. Koska kielen järjestäytymisen tavat ja keinot ovat kulttuurisidonnaisia, niiden analysoinnin kautta opitaan aina myös ympäröivästä yhteiskunnasta sekä vallitsevasta ajasta ja paikasta, mikä perustelee diskurssianalyysin käyttöä yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa. Huomion arvoista on myös se, etteivät kulttuurit ole valmiita paketteja, vaan ne syntyvät, muuntuvat ja uusiutuvat aina ihmisten yhteisymmärrykseen pyrkivän sosiaalisen toiminnan seurauksena. (Wetherell & Potter 1986; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13; Suoninen 1999; Jokinen; Juhlia & Suoninen 2016.)

Kuten edellä on tullut esille, yksilöiden kuvauksia eri asioista ja ilmiöistä tulkitaan diskurssianalyysissä eri tavalla ja tasolla verrattuna muunlaisiin tutkimusmetodeihin. Kuvauksille on diskurssianalyysin piirissä käytössä omat terminsä, niitä on kutsuttu selonteoiksi (esim. Suoninen 1999, 28). Kuten kielenkäyttö ylipäätään, myöskään selonteot eivät ole sosiaalisesta maailmasta riippumattomia, vaan ne perustuvat siihen asioiden ymmärrettäväksi tekemiseen liittyvien vaihtoehtojen kirjoon, joka selontekojen antajalla on tietyn kulttuurin jäsenenä käytössään. Koska tuotetut selonteot muokkaavat sosiaalista maailmaa edelleen, vahvistaen tai kyseenalaistaen aiempia selontekoja, selontekojen ja maailman suhde on aina kaksisuuntainen. Selonteot pitävät kulttuuria yllä kolmella tavalla: konventionaalisten rakenteiden, diskurssien sekä niiden aineellisten ja symbolisten seurauksien kautta, joiden vaikutuksia on vaikea päätellä. (Wetherell & Potter 1986; Suoninen 1999, 22; Suoninen 2016, 234-235). Tätä liikehdintää kuvaa mielestäni oivasti Suonisen (1992, 22) erittelemä esimerkki tuolloisen presidenttiehdokas Ahtisaaren selonteosta kysyttäessä perheen kotitöiden jaosta: ”olemme valinneet perinteisen työnjaon”. Suoninen jakaa kyseisen selonteon edellä mainittuihin kolmeen ryhmään siten, että se osaltaan tukee perinteisen työnjaon konventionaalista rakennetta ja toisaalta myös valintojen tekemistä korostavaa diskurssia. Lisäksi presidenttiehdokkaan suusta tämä saattaa tuottaa muita vaikeasti pääteltäviä seurauksia, kuten vaikuttaa osaltaan ihmisten äänestyskäyttäytymiseen.

Diskurssianalyysi keskittyy erittelemään sitä, miten ihmiset tuottavat tai tulevat tuottaneeksi erilaisia mahdollisia asiantiloja kielenkäytöllään. Toisin sanoen, miten he tekevät asioita ymmärrettäväksi kielenkäytöllään. (Wetherell & Potter 1986; Suoninen

1992, 19; Suoninen 1999, 18.) Diskurssianalyysiä käyttävä tutkija ei pyri listaamaan ilmiöille tai teoille syitä, vaan toimijoiden ilmiöiden kuvailemisen tavat eli selonteot otetaan tutkimuskohteiksi sellaisenaan. Vasta selontekojen sekä toimijoiden itsensä nimeämien syiden erittelyn kautta tutkija voi osaltaan pyrkiä selittämään sosiaalisen todellisuuden rakentumista. (Suoninen 1999, 18.) Eriteltävät selonteot ja niiden hahmotellut reunaehdot luokitellaan analyysin ja tutkijan suorittaman tulkinnan perusteella usein diskursseiksi tai tulkintarepertuaareiksi (Wetherell & Potter 1986; Jokinen; Juhila & Suoninen 2016, 32). Diskurssi ja tulkintarepertuaari tuovat molemmat esille samaa ajatusta erilaisten merkityssysteemien ja niistä muodostuvien selontekojen kirjosta, mutta niillä on myös pieniä painotuseroja. Diskurssin käsite on vakiinnuttanut paikkaansa laajemman yhteiskunnallisen ja historiallisen tarkastelun kentässä, tulkintarepertuaarin käsite taas on Jokisen ym. (2016) mukaan vähemmän ”käytössä kulutettu” ja sopii hyvin arkisen kielenkäytön yksityiskohtaisen tarkasteluun. Tarkastelen omassa tutkielmassani perheen vuorovaikutusta, joten tulkintarepertuaarit vaikuttivat parhaimmalta vaihtoehdolta tutkielmaani.

Lopullisen päätöksen tulkintarepertuaarien käytöstä tein kuitenkin käytyäni aineistoani läpi ja huomattuani tulkintarepertuaarien mahdollistavan aineistosta nousevien tulkinnan mahdollisuuksien uomiaan hakevan sekä sisällöllisten ristiriitojen sävyttämän jaottelun. Sisällöllisillä ristiriidoilla viitataan tässä Mihail Bahtinin (1982) muotoilemaan ajatukseen kielen luonteessa ristiriitaisena, rinnakkaisten sekä keskenään risteävien merkityksellistämisen resurssien kenttänä. Koska jokainen kielenkäyttäjä tekee valintoja (näennäisen) itsenäisesti, valinnat ja niistä muodostuvat jatkumot ovat harvoin samanlaisia. Omasta aineistostani nostettava valintojen kirjo sekä valintojen jatkumossa tehdyt yksittäiset valinnat olivat osin ristiriitaisia ja toistensa kanssa kilpailevia, mitä tulkintarepertuaarin käsite taipui kuvaamaan mielestäni tarkoituksenmukaisesti.

2.3 Kiintymyssuhdeteoreettinen näkökulma lapsen hyvinvointiin

Kuten monet muut samaa aihepiiriä tutkineet, (esim. Matikkala & Lahikainen 2005; Lahikainen & Paavonen 2011,93-95; Mantere 2014) käytän tutkimuksessani lapsen hyvinvoinnin viitekehyksenä John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriaa. Bowlbyn (1969) mukaan lapsen elämän kolme ensimmäistä ikävuotta ovat lapsen ja äitihahmon välisen, tasapainoiselle kehitykselle välttämättömän, kiintymyssuhteen kehittymisen herkkyykskausi. Herkkyykskaudella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että muutaman kuukauden iästä lähtien lapsi on hänen itsensä sekä äitihahmonsa välisen suhteen toinen aktiivinen osapuoli, ja pyrkii pitämään äitihahmon lähellä keinoilla, jotka karttavat iän myötä. Kehittyäkseen tuo kiintymyssuhde edellyttää säännöllistä vuorovaikutusta lapsen ja äitihahmon välillä tavalla, joka luo lapselle turvallisen olon sen kautta, että hänen tarpeisiinsa vastataan. Kiintymyssuhdeteorian kaltaisen selittävän teorian ja diskurssianalyttisen tutkimusotteen yhdistäminen samassa tutkimuksessa on melko harvinaista. Uskon näiden kahden teorian osittain rinnakkaisen tarkastelun kuitenkin olevan palvelevan omassa oman tutkimukseni toisen osallistujaryhmän, pienten lasten tutkimuksellisen tarkastelun erityispiirteitä sekä lisäävän mielenkiintoa. Kiintymyssuhdeteorian rooli rajautuu työskentelyssäni lapsen hyvinvoinnin tarkasteluun, minkä kautta pyrin, jatkuvan reflektoinnin lisäksi, välttämään mahdolliset ristiriidat tutkimukseni teoreettisten viitekehysten, sosiaalisen konstruktionismin ja diskurssianalyysin kanssa.

Tutkimuksissa on havaittu, että lapsi oppii tunnistamaan äitinsä lapsen tarpeisiin vastaavissa perheoloissa noin kolmen kuukauden iässä. Tämän voi havaita siitä, että lapsi hymyilee ja äänтелеe enemmän äidin läheisyydessä sekä seuraa tätä katsellaan kauemmin kuin muita henkilöitä. Aktiivinen kiintymyssuhteen luomisen ja ylläpitämisen mukainen käyttäytyminen alkaa kuitenkin vasta kun lapsi alkaa ylläpitää läheisyyttä äitihahmoonsa yleensä kuuden kuukauden molemmin puolin. Läheisyyden ylläpitämisen ensimmäisinä keinoina lapsi itkee tai ainakin seuraa katsellaan kun äiti poistuu huoneesta sekä tervehtii äitiä kun tämä tulee takaisin hymyilemällä, iloisella ääntelyllä tai nostamalla kätensä ylös tarkoituksenaan päästä äidin syliin. (Bowlby 1969, 199–200.)

Kiintymyssuhteen luomisen ja ylläpitämisen kannalta välttämätön käyttäytyminen vahvistuu ja muuttuu yhä säännöllisemmäksi lapsen kasvaessa, ja kiintyminen äitihahmoon onkin yleensä vahvistunut huomattavasti lapsen saavuttaessa yhdeksän kuukauden iän. Edellä mainitun suuntainen kehitys kiintymyksessä jatkuu vahvana aina toisen ikävuoden lopulle asti. (Bowlby 1969, 200–201) Ainsworthin ja Wittigin tutkimusten mukaan kahdeksan kuukauden ikäisten lasten käyttäytyminen poikkesi merkittävästi tilanteissa, joissa äiti oli läsnä verrattuna tilanteisiin, joissa äiti ei ollut mukana. Äidin ollessa paikalla lapsi tutki ympäristöään rohkeasti, äidin ollessa poissa lapsi taas oli pelokas ja silminnähden varautunut. (em. 209.) Pelkoa ja varautuneisuutta lisäsi yhä edelleen paikan, ja äidin poistuttua, paikalle jääneen aikuisen vieraus. Tämä johtuu siitä, että jo kuuden kuukauden ikäisenä lapsi alkaa reagoida vieraisiin ihmisiin pelolla aiempaa huomattavasti vahvemmin. Näin ollen uusiin hahmoihin kiintyminen vaikeutuu merkittävästi ensimmäisen ikävuoden lopulla. (em. 222–223.)

Muutos kiintymyssuhteessa edettäessä ”luonnollista” reittiä lähtee ennen kaikkea lapsesta. Välitöntä läheisyyttä synnyttävä käyttäytyminen on aktiivisimmillaan kolmannen ikävuoden lopulle, minkä jälkeen äidin fyysinen läheisyys ei tunnu enää niin tärkeältä (em. 179). Bowlby tarjoaa tälle kahta mahdollista syytä. Ensinnäkin lapsen kognitiivinen kehitys yltää sille tasolle, että myös symboleiden on mahdollista osittain korvata äidin fyysistä läheisyyttä. Toisen selittävän tekijän mukaan erilaiset tilanteet tulevat toistuvuutensa vuoksi lapselle tutuksi eivätkä vieraautensa vuoksi aiheuta pelkoa ja turvattomuuden tunnetta (em. 261). Kiintymyssuhde kehittyy ja muuttuu syntymästä kuolemaan asti sekä saman henkilön että yleensä myös useampien henkilöiden kanssa. Esimerkiksi 4,5-vuotiaat sekä tätä ikää vanhemmat lapset tarttuvat välillä vanhemman kädestä kesken leikin, varsinkin jos jotakin ikävää tai pelottavaa tapahtuu. (Bowlby 1969, 207–208.) Kolmen ikävuoden erityisyys johtuukin yksinkertaisesti siitä, että ensimmäiset merkittävät virstanpylväät lapsen itsenäistymisen kannalta saavutetaan keskimäärin tuolloin.

Myös Kathryn A. Kerns korosti Tampereen yliopiston vierailijaluennollaan (2016) Bowlbyn tarkoittaneen alusta pitäen, että kiintymyssuhdeteoria ymmärrettäisiin koko elämänkaaren mittaisena ja sen suhteita sekä niiden merkitystä jäsentävänä teoriana. Lisäksi hän on monien omien tutkimustensa sekä erityisesti tiimensä kanssa suorittamiensa kattavien metatutkimusten pohjalta tullut vakuuttuneeksi hyvän kommunikaation keskeisyydestä leikki-ikäisten (3–7v) ja sitä vanhempien lasten turvallisuuden tunteen luojana ja

ylläpitäjänä (Kerns & Brumariu 2014). Fyysinen läheisyys ei tässä kehityksen vaiheessa ole yleensä siis se ensisijainen tarve, vaan ymmärretyksi tuleminen ja sanallinen tukeminen, asioiden selittäminen ja lapsen kannustaminen ja kehuminen – yleinen tunne siitä, että vanhempi on henkisesti läsnä tarvittaessa. Kiintymyssuhteelle keskeisen vuorovaikutuksen painopisteen siirtyminen fyysisestä läheisyydestä laadukkaaseen kohtaamiseen on erityisen keskeistä oman tutkimuksen kannalta, sillä keskityn siinä 2-6-vuotiaisiin lapsiin.

2.4 Tahmea medialaite sekä primääri- ja sekundääri osallistumiskehys

Vanhemman matkapuhelimen käyttöä ja perheen vuorovaikutusta tutkinut Eerik Mantere (2014) käyttää pro gradu- tutkielmassaan käsitettä tahmea medialaite kuvaamaan niitä haasteita, joita älypuhelinta käyttävä vanhempi ja tätä kasvokkaiseen vuorovaikutukseen kutsuva lapsi kyseisessä tilanteessa kohtaavat. Tahmeus viittaa hänen esimerkissään lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen käynnistymisen ja ylläpitämisen vaikeuteen, sillä lapsi joutuu monta kertaa tekemään aloitteita ennen kuin voittaa kamppailun vanhemman huomiosta. Tahmeus kuvaa myös vanhemman kohtaamaa vaikeutta valita älypuhelimien ja huomiota pyytävän lapsensa kautta avautuvien vuorovaikutusmaailmojen väliltä. Mantere ja Raudaskoksi (2015, 205) esittelevät käsitteen perusteellisesti artikkelissaan, ja tarkentavat sen viittaavan sellaisiin tilanteisiin, joissa toisen orientaatio on vuorovaikutuksessa vaikea saada medialaitteesta itseensä, ja jossa saavutettu orientaatio palaa helposti takaisin medialaitteeseen. Tarve tahmean medialaitteen käsitteelle kumpuaa sen arkipäiväisiä toimintanormeja rikkovasta luonteesta. Kuten Mantere ja Raudaskoski (2015, 205-208) tuovat esille, vuorovaikutus ja keskustelun dynamiikka perustuvat erilaisiin yhteisesti jaettuihin toimintanormeihin, jotka sisältävät myös vuorovaikutuksen moraalisen koodiston. Matkapuhelimen käyttäminen yhtä aikaa kasvokkaisen vuorovaikutuksen kanssa haastaa vuorovaikutuksen perinteisiä rakenteita ja saattaa tuoda vuorovaikutukseen erilaisia epäselvyyksiä ja muita hankaluuksia.

Näiden kahden kilpailevan toimintakehityksen, kasvokkaisen vuorovaikutuksen ja puhelimen välityksellä tapahtuvan teknologisen vuorovaikutuksen vuorottelua voidaan Eero Suonisen mukaan kuvata myös primääri- ja sekundaariosallistumiskehysten avulla. Goffmanin (1974) alkuperäinen osallistumiskehityksen käsite pitää sisällään kaikki ne tavat, joiden kautta puheen vastaanottaja voi olla osallisena vuorovaikutustilanteessa. Suoninen

ymmärtää osallistumiskehysten Goodwinin (1987) tavoin kuitenkin tätä laajemmaksi, jolloin käsitteeseen sisällytetään sekä vuorovaikutuskäytäntöihin että vuorovaikutukseen osallisten henkilöiden rooleihin liittyvät tekijät. Suonisen käyttämä ja myös tässä tutkimuksessa käytettävä osallistumiskehys koostuu siis erilaisista vuorovaikutuksellisista asetelmista, kuten kysymys-vastaus pareista, sekä eri rooleihin ja roolien välisiin suhteisiin liittyvistä käytännöistä. (Suoninen 2015, 160-161.) Suonisen määrittelemät primääri- ja sekundaariosallistumiskehykset tuovat hyvin esille omassa aineistossakin esille noussutta tematiikkaa toisten osallistumiskehysten ensisijaisuutta suhteessa toisiin. Suonisen esittämät osallistumiskehykset vaikuttavat toimivan vaihtoperiaatteella, eli kehystä tulee aina tarpeen tullen vaihtaa. Oman aineistoni perusteella primääriosallistumiskehyksestä on kuitenkin myös mahdollista nopeasti poiketa sekundaariin kehykseen ja sitten taas palata kesken jääneeseen primääriin kehykseen. (Suoninen 2015, 177.) Osallistumiskehyksistä primääri kuvastaa siis niitä kehyksiä, joihin vuorovaikutuksessa keskitytään ensisijaisesti. Sekundaariset osallistumiskehykset taas ovat niitä kehyksiä, joissa poiketaan hetkellisesti lopettamatta kokonaan sitä vuorovaikutusta, joka primäärikehysten mukaisesti on käynnissä.

2.5 Sivustakatsojan pimento

Termi sivustakatsojan pimento on kehitetty kuvaamaan jokaiselle tuttua tilannetta, jossa vuorovaikutuskumppani tekee jotakin älypuhelimellaan, mutta toisen on mahdotonta tietää mitä tuo ”jokin” on. Sivustakatsojan pimentoa tunnetuksi tehneet Raudaskoski ja Mantere nostavat esille keskeisiä huomioita liittyen älypuhelimien käytön uudenlaisen yksityisyyden mahdollisuuteen. Heidän mukaansa sosiaalisessa ympäristössä tehtävissä toiminnoissa on lähes aina havaittavissa toimintojen tunnistamista helpottavia vihjeitä, jotka kuitenkin saattavat puuttua täysin älypuhelimella toimimisesta. Älypuhelimia käyttävän henkilön kanssa samassa sosiaalisessa ympäristössä olevat henkilöt saavat toisin sanoen poikkeuksellisen vähän vihjeitä siitä, mitä kyseinen henkilö älypuhelimella tekee, kuinka kauan kyseinen toiminto kestää tai onko sen suorittaminen tarpeellista vai voisiko sitä mahdollisesti keskeyttää. (Raudaskoski; Mantere & Valkonen 2017.) Älypuhelimien käyttöä sivusta seuraavan henkilön on toisin sanoen lähes mahdotonta tietää lukeeko laitetta käyttävä henkilö kiireellistä työsähköpostia, facebookin-profiilinsa seinää vai Helsingin Sanomien uutissivustoa.

Pienet lapset eivät käytä älypuhelimia samalla tavalla kuin aikuiset, joten heiltä voidaan katsoa puuttuvan myös se kulttuurinen esiymmärrys niistä erilaisten toimintojen vaihtoehtoista, joita heidän vanhempansa tai muut aikuiset voivat mahdollisesti älypuhelimellaan suorittaa. Vaikka sivustakatsojan pimento on älypuhelimien käyttöön liittyvänä ilmiönä tunnistettavissa kaikenikäisten ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa, kasvaa sen merkitys huomattavasti sellaisissa tilanteissa, joissa sivustaseuraajana on pieni lapsi. (Raudaskoski, Mantere & Valkonen 2017.) Näin ollen tulen tarkastelemaan kyseistä ilmiötä ja sen mahdollisia merkityksiä käydessäni läpi oman tutkimukseni aineistoa.

3 Tutkimustehtävä

Pyrin tutkimuksessani kartoittamaan niitä tapoja, joilla äidit ja pienet lapset tekevät ymmärrettäväksi sellaisia kasvokkaisen vuorovaikutuksen tilanteita, joissa äidin älypuhelin on mukana. Koska olen kiinnostunut tulkintamahdollisuuksien koko kirjosta, oli tutkimustehtävän ja sitä määrittävien tutkimuskysymysten laatimisessa tärkeä lähteä liikkeelle mahdollisimman laaja-alaisesti ja neutraalisti. Myös tutkimukseni analyysitapa, diskurssianalyysi on kehitetty apuvälineeksi tutkimuksiin, joissa aineistoista halutaan tuoda esille juuri moninaista ymmärrystä ja moninaisia tulkinnan mahdollisuuksia.

Erilaisten tulkintamahdollisuuksien kartoituksessa olen kiinnostunut erityisesti niissä tilanteissa syntyvistä tulkinnoista, joissa äiti käyttää puhelinta sekä näiden tulkintojen seurauksista. Tätä teemaa lähestyin aluksi lapsen hyvinvoinnin viitekehyksestä, joka tässä tutkimuksessa siis määrittyy Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian pohjalta ja korostaa lapsen laadukasta kohtaamista. Analyysia tehdessäni tämä lapsen hyvinvoinnin näkökulma sai kuitenkin rinnalleen vanhempien, tai oman aineistoni kohdalla, äitien näkökulman ja tarpeiden pohtimisen. Kiinnostuksen kohteistani ja aineistoni tarjoamista mahdollisuuksista muodostui seuraava tutkimustehtävä:

Sellaisten kertomuksellisten tulkintaresurssien kartoittaminen, joita äideillä ja alle kouluikäisillä lapsilla on käytössään tilanteista, joissa äiti käyttää älypuhelimia.

Täsmennän tutkimustehtäväni seuraaviksi kysymyksiksi:

1. Minkälaisia merkityksiä alle kouluikäiset lapset ja heidän äitinsä antavat äidin puhelimen käytölle ja miten nuo merkitykset suhteutuvat toisiinsa?
2. Näkyykö kiintymyssuhdeteorian painotusten mukainen ”lapsen paras” äitien ja lasten merkityksenannoissa, ja jos näkyy, miten?

4 Aineiston keruun metodiset valinnat

Aloitin tekemään graduani Suomen Akatemian tutkimusprojektin ”Media, perheen vuorovaikutus ja lasten hyvinvointi” (2010-2014) loppupuintien yhteydessä. Hankkeen piirissä kehiteltiin aineistonkeruun apuvälinettä nimeltä virikeaineisto, jonka tarkoituksena on nimensä mukaisesti viritellä osallistujia toivottujen teemojen äärelle. Hankkeen tutkijana toiminut graduohjaajani Eero Suoninen esitteli minulle esimerkiksi sarjakuvamuotoista kuva-sarjaa tilanteesta, jossa teini-ikäinen poika on istuu tietokoneen ääressä ja aikuinen nainen seisoo vaativan näköisenä toisella puolella huonetta. Oma tutkimusaiheeni keskittyminen pieniin lapsiin sekä vanhemman älypuhelimien käyttöön rajasivat hankkeessa kehitteillä olleet virikeaineistot kuitenkin pois tämän tutkielman käytöstä. Vaikutti siis siltä, että minun oli kehiteltävä tutkielmassani käytettävä virikeaineisto itse.

Virikeaineiston malli, jota graduohjaajani minulle esitteli oli siis alustava hahmotelma sarjakuvasta. Tästä syntyi ajatus piirretystä kuvasta myös oman tutkielmani virikeaineistoksi. Päädyin käyttämään seuraavalla sivulla olevaa, yhtä kuvaa tilanteesta, jossa aikuinen katselee älypuhelimta ja lapsi katsoo piirtämisen lomassa äitiään.

Kuva 1. Tutkimuksessa käytetty virikeaineisto.

Perustelut virikeaineistoni muodolle tulevat tässä osiossa ripotellen aineistonkeruun muiden menetelmien sekä niiden muotoutumiseen vaikuttaneiden perinteiden kautta. Aloitan avaamalla lapsen erityistä asemaa tutkimuksen osallistujana, ja pohdin tämän aseman asettamia erityisvaatimuksia, joiden kautta päädyn esittelemään lasten kanssa käyttämäni aineistonkeruumenetelmän virikekuvan inspiroiman kerronnallisen haastattelun. Tämän jälkeen nostan esille metodologisen viitekehýkseni, sosiaalisen konstruktionismin mukaisia ajatuksia toimivasta aineistosta, joihin nojaten esittelen eläytymismenetelmää mukailevan kirjallisen vastauspyynnön, jota käytin äitien kirjoitusten saamiseksi. Viimeiseksi esittelen tarkemmin aineistoni ja pohdin sen rajoja ja mahdollisuuksia laadullisen tutkimuksen laajemmassa viitekehýksessä.

4.1 Lapsen erityisyys tutkimuksen osallistujana

Tutkijan omaksuma lapsikäsite vaikuttaa vahvasti hänen toimintaansa ja tutkimusprosessin aikana tekemiinsä tulkintoihin (Smith 2011, 15). Tässä tutkielmassa omaksumani lapsikäsite, kuten myös näkemykseni lapsuudesta kumpuavat lapsuuden tutkimuksen kentältä. Lyhyesti muotoiltuna lapset nähdään lapset aktiivisina ja merkityksiä antavina, sosiaalisina toimijoina. (esim. Mayall 2002; James & James 2008). Edelleen lapsuuden tutkimuksen näkemystä mukaillen näen lapsen tiedontuottajana, jolla on sellaisia kokemuksia tämän päivän lapsuudesta, joita muilla ikäluokilla ei ole (esim. Kirmanen 2000, 230-233, Tauriainen 2000, 49-51). Lapset tarkastelevat maailmaa omasta yksilöllisestä näkökulmastaan, ja saattavat kokemustensa erittelyn kautta osaltaan paljastaa jotakin yleisesti yhteiskunnassa vallitsevista kulttuurisista käytännöistä ja diskursseista, toisin sanoen tuoda esille yhteiskunnallisesti merkitsevää tietoa. (Karlsson 2010, 125.) Omassa tutkielmassani tiedon ainutlaatuisuuden aspekti korostuu, sillä keskityn 4-6-vuotiaisiin lapsiin, joiden voisi olettaa sosiaalistuneen medialaitteiden värittämään vuorovaikutukseen syntymästään lähtien, mikä antaa heille ikään kuin korostetun ainutlaatuisen näkökulman tutkittavaan aiheeseen.

Oman tutkimukseni keskiössä on aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus, johon yritän välillisesti päästä käsiksi haastattelemalla lapsia ajatuksia herättävän virikeaineiston avulla. Kyseessä on kahden ihmisen välinen vuorovaikutus, ja tavoitteena sukupolvien välisen yhteisymmärryksen parantaminen, joten lapsen ja aikuisen äänen kuulemisen ja tasa-arvoisen huomioimisen merkitys nousee omassa tutkimuksessani ratkaisevan tärkeään asemaan. Lapsen äänen esille tulemisen helpottamiseksi pyrin lapsuuden tutkimuksen viitoittaman tien mukaisesti rakentamaan sekä haastattelutilanteen että käyttämäni haastattelumetodit lapsilähtöisyyttä tukeviksi (ks. James & James 2008, 17). Näin ollen pyrin orientoitumaan lapsen aktiiviseen rooliin, kiinnostuksen kohteisiin ja tarpeisiin. Lapsilähtöisyys on moniulotteinen käsite, joka palautuu lasten itsensä lisäksi myös aikuisiin, toisin sanoen sekä lapset että aikuiset voivat tarkastella asioita lapsilähtöisesti. Kun lapset kertovat itse ajatuksistaan, aikuiset taas voivat miettiä, mikä on lapsen kannalta ajateltuna tätä suojelevaa, oleellista, kasvattavaa tai mielekästä. (Karlsson 2010, 123; Karlsson 2012, 19.) Kyseisen käsitteen moniulotteisuus on oman

tutkimukseni kannalta hedelmällinen erityisesti kolmannen tutkimuskysymykseni, ”tähän se kiintymyssuhteen periaatteita kartoittava kysymys”, sillä se edellyttää lapsen näkökulman erityistä pohtimista niin aikuiselta, lapselta kuin tutkijalta.

Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen erityinen haaste on, että tutkimuskäytännöt on suunniteltu lähes poikkeuksetta aikuisille (Karlsson 2010, 125). Lapsille ominaiset toimintakulttuurit mukautuvat hyvin pitkälti leikin ja mielikuvituksen elementeistä, eikä heidän toimintansa ole samalla tavoin tavoitehakuista kuin aikuisten (Karlsson 2012, 46). Tästä näkökulmasta Karlssonin esittämä kritiikki kysymyspatteriston käytölle näyttäytyy mielestäni perusteltuna, ja pyrin hänen viitoittaman tiensä mukaisesti luomaan haastattelutilanteesta sellaisen, jossa lapsen on mahdollista ilmaista ajatuksiaan luovasti ja riittävän vapaamuotoisesti. Lapselle ominaisen aineistonkeruun problematiikkaa on lähestytty lapsuuden tutkimuksen parissa viime vuosina erilaisten luovien menetelmien kautta. Tutkijat ovat käyttäneet menetelminä muun muassa kirjoitelmia, lasten omia päiväkirjoja, valokuvia, kuvan piirtämistä ja siitä kertomista, karttaa ja aikajanoja sekä kertomuksia. (Karlsson 2010, 127.)

Erityisen käytetyksi aineistonkeruun tavaksi lapsinäkökulmaisissa tutkimuksissa nousevat siis kertomukset, joiden kertomiseen ja kuulemiseen periaatteelle on kehitetty 1980-luvun alusta pitäen menetelmää nimeltä narratiivinen sadutus. Sadutuksessa aikuinen eli saduttaja pyytää lasta kertomaan sadun tai tarinan lapsen valitsemasta aiheesta ja kirjaa sen ylös. Tämän jälkeen saduttaja lukee tarinan ääneen ja lapsi saa halutessaan muuttaa tai korjata kertomaansa. (Karlsson 2003, 44-79.) Sadutuksen on menetelmänä toivottu tarjoavan lapsille ja aikuisille erityisen kohtaamisen tilan, joka on vailla perinteisiä kasvatus- ja opetuskäytäntöjä (Karlsson & Riihelä 2012, 169). Satujen keksimisen voidaan sanoa olevan lapsille ominaista toimintaa, jolloin satujen kertomisen haastattelun metodina voisi mielestäni perustellusti ajatella lisäävän heidän aktiivista asemaansa haastattelutilanteessa. Sadutus ei sinällään sovi oman tutkielmani aineistonkeruun menetelmäksi kahdesta syystä. Ensinnäkin satujen aihepiiriä olisi pakko rajata koskemaan vanhemman älypuhelimien käyttöä ja toiseksi se ei näyttäydy aikuiselle ominaisena tapana tuoda ajatuksiaan esille. Sadutuksen merkitys oman tutkielmani kerronnallisten haastattelujen rakentumisessa paikantuukin, aiheen rajaamisen asettamien mahdollisuuksien mukaan, edellä kuvatun kohtaamisen tilan saavuttamiseen. Kyse on siis

pohjimmiltaan lapsilähtöiselle kerronnalle otollisen tilanteen luomisesta, johon pureudun seuraavaksi tarkemmin.

Aikuisen ja lapsen aseisiin kulttuurisesti tarjolla olevat käyttäytymismallit ovat väistämättä jollakin tavalla läsnä lapsen haastattelutilanteessa. Näin ollen ne kokemukset, joita lapsella on vastaavista tilanteista määrittävät hänen suhtautumistaan myös haastattelutilanteeseen. Haastattelijalla on haastattelijan roolin lisäksi myös aikuisen roolissa suhteessa haastateltavaan lapseen, mikä ei näyttäyty aina ongelmattomana. Tiettyjä aikuisen rooliin olennaisesti liitettyjä toimintoja, kuten lapsen kannustamista ja rohkaisua voi esimerkiksi olla mahdoton välttää. (esim. Suoninen & Partanen 2010, 110; Alasuutari 2005, 145; O’Cane 2000, 136-137.) Aikuinen ja lapsi kohtaavat toisensa useimmiten ohjaus-, kasvatusta- ja opetustilanteissa, joissa aikuisella on määräävä asema vuorovaikutuksessa, minkä lisäksi he esittävät lapselle myös paljon kysymyksiä (esim. Riihelä 1996; O’Cane 2000, 136-137). Aikuisten kyseisissä tilanteissa esittämät kysymykset ovat lisäksi usein niin sanotusti epäaitoja, eli niiden kautta tavoitellaan tiettyä ennakkoon toivottua vastausta. Perimmäinen tarkoitus ei ole ymmärtää lapsen todellisia ajatuksia, vaan kasvattaminen tai lapsen muistin tarkkailu. (esim. Karlsson 2010, 128; Nespor 1998, 369–388; Riihelä 1996).

Tienari, Vaara & Meriläinen (2005, 123) esittävät, että haastattelusuhde on aina epätasa-arvoinen, sillä kaikkiin ihmisten välisiin kohtaamisiin sisältyy keskustelullista valtaa. Jo yksinkertaisen kysymyksen esittäminen on eräänlaista vallan käyttöä. Näin ollen tasa-arvoisen haastattelun sijaan tulisi heidän mielestään puhua hetkellisestä yhteisyyden tai yhteisen näkökulman löytymisestä haastateltavan ja haastattelijan välillä. Kuten edellä on tullut esille, lapsen ja aikuisen epätasa-arvoista suhdetta pidetään yllä monien kulttuuristen diskurssien kautta, eikä niitä ole mahdollista ikään kuin puhua pois haastattelutilanteen ajaksi. Itse tunnen tutkielmaani varten haastateltavat lapset henkilökohtaisesti, ja olen toiminut aikuiselle asetetussa auktoriteettiasemassa kasvatuksellisessa mielessä suhteessa heihin, joten pyrkimys auktoriteetin häivyttämiseen tuntuisi omassa tapauksessani ennen kaikkea lasta hämmentävältä asialta.

Neutraalin haastattelijan roolin kautta tavoiteltavan koko haastattelutilanteen kattavan tasa-arvon sijaan pyrin saavuttamaan realistisemmalta ja etenkin lasten kanssa myös hedelmällisemmältä tuntuvalta hetkittäisen yhteisen näkökulman saavuttamisen.

Käytännössä auktoriteettiasemani suhteessa haasteltavaan tulee esille haastattelun etenemiseen liittyvissä asioissa: olen valinnut aihepiirin ja esittelen sen, annan ohjeet siitä minkä tyyppisiä vastauksia toivon saavani ja pyydän mahdollisesti tarkennusta jostakin asiasta. Myös lasten toimijuuden puolestapuhuja Liisa Karlsson (2012, 42) korostaa, että mikäli haastattelutilanteessa toimitaan haastateltavan aiemmin päättämällä tavalla, on parempi sanoa lapselle suoraan miten toimitaan eikä yrittää ikään kuin väkisin pukea tilannetta lapsen osallisuuden kaapuun. Haastattelutilanteen epätasa-arvon tunnistaminen nostaa lapsen näkökulman paikantumisen lapsen ja haastateltavan yhteiseksi näkökulmaksi juuri lapsen puheenvuorojen aikana haastattelun elinehdoksi. Tämän päämäärään saavuttaminen edellyttää, että haastattelijana orientoidun lapseen käsiteltävän aihealueen asiantuntijana, ja saan välitettyä saman viestin myös lapselle itselleen. Lisäksi minun on analyysissani reflektoitava sitä, mitä kannustustani vaatineisiin vuorovaikutuksen kohtiin tarkemmin liittyy. On syytä pitää mielessä myös, että haastattelijana osoittamani kannustus osaltaan rakentaa keskustelua tiettyyn suuntaan. Tätä pyrin tarvittaessa käyttämään haastattelussa aihepiirissä pysymisen keinona. (Suoninen & Partanen 2010, 110.)

4.2 Kerronnallinen haastattelu virikeaineiston pohjalta

Kerronnallinen haastattelu on aineistonkeruun metodi, jonka avulla tutkija pyrkii keräämään aineistoksi kertomuksia. Kertomuksissa ajatellaan tässä perinteessä olevan aina esittämisen tapa ja kertomuksen tapahtumilla merkitystä tuottava järjestys. Kolmas tekijä, joka tekee kertomusten tutkimisesta erityisen kiinnostavaa ja samalla Hyvärisen ja Löyttyniemen (2005, 189-190) mukaan erottaa kertomuksen tarinasta on muutos. Tämä asettaa kertomukselle selkeän kriteerin: jotta jokin ehtii muuttua, kuivailun on sisällettävä ainakin kaksitapahtumaa. Engel (2003, 19) taas esittää tarinan ja kertomuksen eron olevan kerrottavan asian esittämistavassa siten, että tarina kerrottaisiin tarkoituksellisesti kun kertomus taas sulautuisi muuhun puheeseen ja vuorovaikutukseen. Kuten Hyvärinen ja Löyttyniemi (2005) edelleen tuovat esille, monet tulkinnat olettavat kertomusten tapahtumien olevan kausaalisessa suhteessa toisiinsa. Tämän kertomuksen piirteen kautta toivon pääseväni tarkastelemaan omassa aineistossani sitä, minkälaisin keinon äiti ja lapsi organisoivat kasvokkaista vuorovaikutusta äidin älypuhelimien käytöstä johtuen vai onko uudelleen organisoinnille ylipäättään tarvetta.

Monika Fludernik (1996) määrittelee kertomuksen keskeiseksi ominaisuudeksi kokemuksellisuuden. Myös Pietikäinen ja Mäntynen (2009, 105) korostavat, että kertomukset valikoituvat kulttuurisesti tarjolla olevista vaihtoehdoista juuri kertojansa kokemusmaailman perusteella. Nykyaikaista vanhemmuutta tutkinut Jennifer Mason (2002) päätyi olettamaan, että henkilökohtainen ja konkreettinen tulee esille kertomuksissa. Hän perustaa olettamuksensa siihen, ettei suora kysymys vanhemmuudesta hänen tutkimuksessaan tuottanut juurikaan kokemuksia heijastelevia vastauksia. Myös lasten kertomuksia tutkinut ja narratiivista analyysiä kehittänyt Engel (2003, 2006) on päättänyt esittämään, että lasten kertomusten kautta välittyy aina jotakin siitä, mitä lapsi on elämässään kokenut. Hänninen (2002) näkee kokemuksen ja kertomuksen välisen yhteyden vielä vahvempaan. Hänen mukaansa jokaisella yksilöllä on oma sisäinen tarinansa, josta tulee kerrotuksi joitain osia eri tilanteissa. Heikkinen (2010, 145) taas käyttää muistiin tallentuneista kokemuksista ja tapahtumista termiä kertomusvaranto.

Lasten päiväkotimaailmaan liittyvää kerrontaa tutkinut Piia Roos (2015) omaksui väitöskirjatutkimuksessaan ymmärryksen, joka yhdistää edellä kuvattuja näkemyksiä kokemuksesta ja kerronnasta sekä niiden välisestä suhteesta oivallisesti myös omaa tutkielmaani ajatellen: ”—kokemukset tallentuvat mieliimme kerronnallisessa muodossa tarinoina, ja kerronta on näiden tarinoiden tuomista julki, useimmiten suullisesti.” Tätä taustaa vasten mielestäni perustellusti toivon ja oletan, että joitain osia haastateltavien henkilökohtaisista kokemuksista on mahdollista löytää heidän kertomuksistaan koostuvasta tutkimusaineistosta. Kertomuksen kertomisessa keskiöön taas nousee mielikuvitus, jota voidaankin pitää yhdistävänä, tekijänä kaikille tutkielmani aineistonkeruumenetelmän muotoutumiseen vaikuttaneelle metodeille.

Kuten olen tuonut esille, tutkielmassani käytettävä virikeaineisto on tutkimushankkeessa kehiteltävä aineistonkeruun apuväline, eikä suoranaista mallia sen käytölle ole olemassa. Kerronnallinen haastattelu vaikuttaa mielestäni kuitenkin toimivalta kumppanilta virikeaineistolle, sillä se ei aseta haastattelulle tiukkoja raameja, vaan viittaa yksinkertaisimmillaan siihen, että haastatteliija pyytää kertomuksia, esittää sellaisia kysymyksiä, joihin olettaa haastateltavan vastaavan kertomuksella sekä antaa kertomiselle tilaa (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005). Kyseessä on ennen kaikkea kuitenkin

haastattelutilanne, mikä mahdollistaa tarvittaessa haastattelijan aktiivisenkin roolin. Kuten olen edellä tuonut esille, haastattelijan rooli vuorovaikutuskumppanina korostuu lasten haastattelussa, joten kerronnallinen haastattelu näyttäytyy mielekkäänä metodina myös tästä näkökulmasta.

Viriaineiston kuva ja siihen liittyvät saatesanat (kysyn mitä kuvassa lapsen mielestä tapahtuu ja mitä seuraavaksi voisi tapahtua) muodostavat tutkielmassani kertomuksen viitekehyksen, joka kutsuu eläytymään kuvien henkilöiden tilanteeseen ja sadutuksen hengen mukaisesti kertomaan, miten noiden henkilöiden välinen tilanne voisi haastateltavan mielestä jatkua. Yhdistän aineiston keruussani siis virikeaineiston sekä sadutuksen ideat kerronnallisen haastattelun tapaan kerätä tarinoita kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. Tähän tehtävään ryhtyessäni haluan vielä viitata Hyvärisen ja Löyttyniemen (2005, 192) sanoihin kerronnallisesta haastattelusta: *”Ei siis ole vain yhtä tapaa tehdä tämä haastattelu. Haastattelun voi tehdä monella tavoin ”väärin” ja saada silti kiinnostavia ja tärkeitä tuloksia.”* Hyvärinen ja Löyttyniemi edelleen määrittelevät kerronnallinen haastattelun muodon vaihtelevan aihepiirin, haastattelun tekniikan, kysymysten määrän sekä toivotunlaisen haastattelijan ja haastateltavan välisen vuorovaikutuksen tiiviyden mukaan. Kerronnallinen haastattelu siis vaikuttaa kaikin puolin hyvältä ja ikään kuin turvalliselta kumppanilta kokeiluvaiheessa olevalle virikeaineistolleni, sillä sen käytänteet ovat riittävän avaria ja joustavat tarvittaessa.

4.2 Performatiivista aineistoa eläytymismenetelmällä

Sosiaalisen konstruktionismin oletusten mukainen käsitys sosiaalisesta maailmasta määrittää koko tutkielmani kattavana metodologisena viitekehyksenä luonnollisesti myös aineistonkeruun tapaani. Fiktiivisin keinoin kerättyjen, eli performatiivisten aineistojen käyttö on todettu toimivaksi tavaksi tehdä erityisesti sosiaalisen konstruktionismin mukaiseen epistemologiaan nojaavaa tutkimusta. (Gergen 2011, Burr 1995, Suoninen 1999.) Gergen (2011) näkee tämän johtuvan siitä, että performatiiviset aineistot tuovat tarkastelun piiriin sellaisia tapahtumakuluja ja asiantiloja, jotka ovat ylipäättään ihmisten ajateltavissa, sillä ne eivät rajaudu toteutuneiden tapahtumien kuvaukseen. Juuri tässä piilee kyseisen metodin käytön perustelu ja ydin myös omassa tutkielmassani. Sukupolvien välisen yhteisymmärryksen lisääminen on yksi tutkielmani keskeisistä

tavoitteista, ja uskon tämän tyyppisen aineiston esille nostaminen mahdollisten tapahtumakulkujen erittelyn viitoittavan osaltaan tietä myös tulevaisuuden yhteisymmärryksen rakentumiselle.

Tamperelaisessa yhteiskuntatutkimuksessa performatiivisuus aineistonkeruussa on toteutunut ennen kaikkea eläytymismenetelmän (role-playing) kautta. Eläytymismenetelmän näkyvimmat puolestapuhujat Antti ja Jari Eskola ja eivät itse käytä metodista kyseistä performatiivisuuden nimeä, mutta koska eläytymismenetelmällä kerätty aineisto kuitenkin koostuu pienistä, tutkimuksen osallistujan keksimistä kirjoitelmista, voi sen mielestäni katsoa täyttävän performatiivisen aineiston kriteerit. Tutkimukseen osallistujille annetaan tietynlainen tarinan alku tai loppu eli kehyskertomus, johon eläytymällä he tuottavat tarinasta kokonaisen. (Eskola 1991, 5; 1998, 10) Aktiivisessa eläytymismenetelmässä osallistujat omaksuvat kehystarinan mukaiset roolit ja ikään kuin näyttelevät yhdessä jatkoa tai pohjustusta kehyskertomukselle. Passiivisessa eläytymismenetelmässä osallistujat taas saavat kehyskertomuksen kirjallisena, ja edelleen tuottavat kehyskertomuksessa kuvattua tilannetta edeltäviä tai seuraavia tapahtumia itsenäisesti kirjoittamalla. (Hyttinen 1987 sit. Eskola 1991,13-14)

Omassa aineistonkeruussani käytän eläytymismenetelmän passiiviseksi nimettyä muotoa, joten tässä tutkielmassa esiintyvät viittauksen eläytymismenetelmään tarkoittavat aina tuota metodin kirjallista versiota. Kirjoittajat käyttävät siis mielikuvitustaan keksiäkseen kehyskertomuksen tilanteelle jatkoa tai vastaavasti kertovat, mitä kehyskertomuksessa kuvailtua tilannetta ennen on mahdollisesti tapahtunut. (esim. Eskola 1991, 5, 12; 1998) Tuotetut tarinat ovat, Gergeninkin määrittelyn mukaisesti, kuvauksia siitä, mitä saattaisi tapahtua ja mitä eri asiat merkitsevät, eivät siis useinkaan suoria kuvauksia todellisuuden tapahtumista (Eskola1991,11). Eläytymismenetelmällä aineistoa keräävä tutkija pyrkii ymmärtämään ihmistä kulttuurinsa jäsenenä, jonka toiminta on hyvin pitkälle aktiivista harkintaa ja eri vaihtoehtojen punnitsemista. Oletuksena on, että ihmisen toiminta eri tilanteissa noudattelee jonkinlaista logiikkaa, jonka sääntöjen rakenteita kertomuksista pyritään erittelemään (em. 12). Eläytymismenetelmän avulla pyritään edelleen tuomaan näkyväksi sellaista arkisissa tilanteissa esiintyvää tietoa, joka jää usein piiloon itsestään selvän luonteensa vuoksi (Suoninen & Jokinen 2011, 60).

Omassa tutkimuksessani käytettävä viitekertomus (virikekuva) on lapsille suunnitellun sadutuksen hengessä tarinan alku, jolloin haastateltava pääsee kertomaan, miten tarina etenee annetusta lähtötilanteesta. Eläytymismenetelmän käytössä keskeinen elementti on kehyskertomuksen variointi. Samasta kehyskertomuksesta käytetään ainakin kahta erilaisesta versiota, jotka eroavat toisistaan jonkin keskeisen seikan suhteen. Näin päästän tarkastelemaan aineistosta sitä, mikä vaikutus tuolla valitulla variaatolla on. (Eskola 1997, 6.) Kuten sadutus, myöskään eläytymismenetelmä ei kuitenkaan sovellu tutkielmani aineistonkeruumenetelmäksi sinällään. Juteltuani kehystarinan variaatioista tutkija Sanna Raudaskosken kanssa tulin nimittäin siihen tulokseen, että yksi ikään kuin mahdollisimman neutraali kuva vaikuttaisi kiehtovalta ja potentiaalisen hedelmällisestä oman tutkimuskysymyksen viitekehyksessä. Yhden mahdollisimman avoimen ja johdattelemattoman kehystarinan, tässä tapauksessa kehyskuvan käyttämisellä pyrin antamaan haastateltaville mahdollisuuden pohtia myös sitä, onko älylaitteen aktiivisella läsnäololla varustettu vuorovaikutustilanne positiivisesti, negatiivisesti vai kenties neutraalisti latautunut.

Elämyksellisen menetelmän lähtökohtien vahvuuksista huolimatta, se ei kokonaisuudessaan sovi oman tutkielmani käyttöön myöskään siitä syystä, että toinen haastateltavista ryhmistä koostuu pienistä lapsista, jotka eivät kehitystasonsa vuoksi suoriudu kyseisen metodin asettamista vaatimuksista kuten kirjoittamisesta ja pitkäjänteisestä keskittymisestä. Tämä taas korostaa edelleen jatkokysymysten ja tarkennusten esittämisen mahdollisuuden tarvetta. Tarinamuotoinen aineisto vaikuttaisi kuitenkin olevan hedelmällinen tapa lähestyä uutta, kenties muotojansa etsivää ilmiötä: lapsen ja vanhemman älypuhelimien sävyttämää vuorovaikutusta. Näin siksi, että kuviteltavissa olevien asiantekijöiden määrän voisi ainakin potentiaalisesti olevan runsaampi kuin vakiintuneemman ilmiön. Tätä alustavaa oletusta tukee myös johdannossa esille tuomani kuvaukset nykypäivän vanhemmuudessa, jossa vanhempi näyttäytyy eräänlaisena tutkimusmatkailijana erilaisten näkemysten ja suositusten viidakossa etsien omalle lapselle ja perheelle parhaiten sopivia ratkaisuja.

4.4 Aineiston esittely

Tätä tutkielmaa varten keräämäni aineisto koostuu viiden 4-6-vuotiaan lapsen kerronnallista haastattelusta sekä 25:stä 2-6-vuotiaan lapsen äidin kirjallisesta kertomuksesta. Vaikka aineistonkeruun menetelmät ovat olleet näissä kahdessa aineistotyyppissä erilaiset, toisessa kahdenkeskeinen haastattelu ja toisessa kirjallinen vastauspyyntö, on tehtävänanto ollut molemmissa sama, tätä tutkielmaa varten kehitelty ja edellä esitelty virikeaineisto. Laadullisen tutkimuksen osallistujat eli informantit on mahdollista valita harkinnanvaraisesti (Kananen 2014, 96). Harkinnanvaraisesta otannasta puhtaan silloin kun informantit valitaan tutkijan asettamien kriteerien perusteella tutkijan omien, mahdollisesti jo olemassa olevien kontaktien avulla. Tämän lisäksi informanteilta itseltään voidaan pyytää vinkkejä muista mahdollisista informanteista (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Juuri edellä kuvatuilla tavoilla olen itse toiminut kerätessäni tämän tutkielman aineistoa. Tunsin haastateltavat lapset ja heidän äitinsä jo ennen tutkielman tekoon ryhtymistä, ja he valikoituvat aineistoni tuottajiksi lapsen iän perusteella. Niin sanottua lumipallotekniikka eli tutkimukseen osallistuvien etsintää jo olemassa olevien informanttien tai muun tuttavapiirin vinkkien kautta hyödynsin äitien vastausten kerryttämiseen.

Keräsin ensimmäiset viisi kertomusta paperisina versioina, joihin äidit vastasivat eri huoneessa samalla kun haastattelin heidän lastaan. Lasten kerronnan osoittauduttua, osin realististen odotusten mukaisesti, niukan puoleiseksi, muodostui äitien kertomusten kerääminen ennakoitua tärkeämmäksi tekijäksi tutkielman koko aineiston kannalta. Taloudellisuuden nimissä muutin kehyskuvan sähköiseen muotoon (Liite 1) netistä avattavan linkin taakse. Mahdollisimman hedelmällisen aineiston aikaansaamiseksi venyitin lisäksi lapsen ikähaarukkaa 4-6 vuodesta 2-6 vuoteen. Tämän jälkeen lähetin vapaamuotoisen vastauspyynnön 20:lle tuttavalle, joilla tiesin olevan ainakin yksi 2-6-vuotias lapsi. Viidelletoista myönteisen vastauksen lähettäneelle lähetin edelleen tekemäni sähköisen linkin, jonne vastaukset tallentuivat anonymisti. Asettamastani aikarajasta huolimatta vastauksia ei kertynyt kuin kahdeksan, joten tein vielä yhden virallisemman, saman vastauslinkin sisältäneen vastauspyynnön sähköpostimuotoon. Tämä sähköposti tavoitti erilaisten sähköpostilistojen kautta useita kymmeniä 2-6- vuotiaiden lasten vanhempia, minkä seurauksena lopullinen kertomusten määrä nousi 25 kappaleeseen.

Laadullisen tutkimuksen aineiston kokoon liittyvät ohjeistukset ja kriteerit ovat melko väljiä, tilannekohtaisesti määriteltäviä asioita, sillä nimensä mukaisesti tässä tutkimusperinteessä ajatellaan, että aineiston laatu on sen määrää tärkeämpi tekijä (esim. Kananen 2014, 95). Tutkimuksen laadun ajatellaan kumpuavan ennen kaikkea tiedonkeruun ja analyysin syvyydestä, jolloin aineiston koolla tai informanttien määrällä ei katsota olevan merkitystä tutkimustulosten laatuun (Eskola & Suoranta 1996, 39). Hyvä esimerkki tämän mukaisesta perinteestä on Eero Suonisen (1992) liseniaatin työ, jonka aineistona toimii yksi perheenäidin haastattelu. Suoninen itse linjaakin omaan työhönsä viitaten osuvasti myös oman tutkielmani, konstruktionistisesta ajattelutavasta kumpuavan oletuksen, jonka mukaan pienen, jopa yksittäisen aineiston tarkan analysoinnin kautta voidaan eritellä tietyille kulttuurille mahdollisia asioiden tai ilmiöiden, Suonisen tapauksessa perhe-elämän, merkityksellistämisen tapoja (Suoninen 1997, 92-98). Analyysimenetelmäni diskurssianalyysi puhuu sekin pienen aineiston puolesta analyysin työläisyyden ja resurssien käytön ohella myös sen vuoksi, että diskurssianalyysin vaatimalla tarkkuudella siitä on mahdollista löytää runsaasti hedelmällisiä kielellisiä malleja (Potter & Wetherell 1987, 161-162).

5 Analyysi

Kaksivaiheisen analyysin ensimmäisessä vaiheessa erittelen ensisijaisen aineistoni, äitien kertomuksista koostamani tulkintarepertuaarit. Tulkintarepertuaarit muodostuvat niistä tulkinnan vaihtoehtoista, joita kertojat eli 2-6 -vuotiaiden lasten äidit tulevat virikekuvasta kertomuksia kirjoittaessaan tuottaneeksi. Kertomusten yksityiskohtaisen erittelyn kautta olen jakanut kyseiset tulkinnan mahdollisuudet neljään eri repertuaariin: 1) tahmean medialaitteen repertuaari, 2) yhteistoiminnan mahdollistajan repertuaari, 3) lapsen oikeuksien repertuaari sekä 4) puhelimen käytön feministinen repertuaari. Aineistoni (28:sta) kertomuksesta virikekuva oli useimmissa tapauksissa tulkittu siten, että kuvan isompi henkilö on älypuhelinia käyttävä äiti, (21 kertomusta) aikuiseksi isompi henkilö luokiteltiin neljässä kertomuksessa, vanhemmaksi kahdessa ja vain yhdessä kertomuksessa isompi henkilö jäi määrittelemättä. Kuvan isomman henkilön kuvattiin käyttävän älypuhelinia 26:ssa kertomuksessa, kahdessa jäljelle jäävässä todettiin, että aikuinen ei huomio lasta, mutta syytä tähän ei mainittu. Kuvan pienempi henkilö taas oltiin kertomuksissa tulkittu useimmiten lapseksi (20 kertomuksessa) ja tytöksi tai tyttäreksi

kahdeksassa kertomuksessa. Selkeän luettavuuden ja repertuaarien mahdollisimman helpon hahmotettavuuden vuoksi esittelen kunkin repertuaarin erillisenä kokonaisuutena. Jotkut aineiston kertomukset olivat erityisen hedelmällisiä, ja sisälsivät usean eri repertuaarin kuvauksia.

Tulkintarepertuaarien muodostaminen aineiston kertomuksista oli mielekästä työtä. Aloitin analyysin lukemalla kertomuksia useamman kerran läpi, jonka jälkeen järjestelin ne pöydälle teemoittain eri pinoihin. Teemoja oli aluksi kaksi: sisällöllisesti positiiviset kertomukset ja sisällöllisesti negatiiviset kertomukset. Vaikka moni kertomus sisälsi molempia piirteitä, oli karkea erottelu kuitenkin selkeä. Tämän jälkeen keskityin kuhunkin teemaan omana kokonaisuutensa. Kertomusten usean läpikäymisen kautta aloin huomata toistoja tietyissä merkityksellistämisen tavoissa. Näin ollen jaoin kertomuksia edelleen pienempien teemojen pinoihin. Kun aineistosta ei enää vaikuttanut nousevan uusia merkityksellistämisen tapoja, aloin suhteuttamaan koostamiani tulkinnan vaihtoehtoja ja niiden mukanaan tuomia merkityksiä toisiinsa. Näistä kertomusten sisällöllisistä piirteistä alkoi muodostua aluksi kaksi tulkintarepertuaaria: tahmean medialaitteen- ja lapsen oikeuksien repertuaarit. Osittain näiden repertuaarien mahdollistamien tulkintojen vastakohdiksi muodostui vielä kaksi tulkintarepertuaaria: yhteistoiminnan mahdollistajan- ja puhelimen käytön feministinen repertuaarit. Neljä paikoittain vastakkaista, paikoittain päällekkäistä ja paikoittain toisiaan sivuavaa tulkintarepertuaaria vakiintui ensisijaisen aineistoni tuloksiksi diskurssianalyysin peräänkuuluttaman sisältölähtöisyyden periaatteen mukaisesti, sillä aineistosta ei ollut systemaattisesti nostettavissa muita tulkintarepertuaareja.

Analyysin toisessa vaiheessa käyn läpi lasten kerronnallisista haastatteluista kokoamani aineiston keskeisiä kohtia. Haastattelin tutkimusta varten viittä 4-6 -vuotiasta lasta. Varsinaisten haastattelujen lisäksi tein virikekuvan toimivuutta testatakseni yhden harjoitushaastattelun, joka ei kuitenkaan lukeudu tutkimuksen varsinaiseen aineistoon. Lasten kerronnallisista haastatteluista muodostuu tutkimukseni toissijainen aineisto. Tämän aineiston analyysini lähti liikkeelle äitien vastauksista koostettujen tulkintarepertuaarien mahdollistamasta ensiymmärryksestä. Pyrin siis keskittymään analyysissani aineiston kohtiin, joissa käsitellään ensisijaisessa aineistossani eli äitien kertomuksissa keskiöön nousevaa äidin älypuhelimien käyttöä ja sen mahdollisia seurauksia ja merkityksiä. Litteroituani aineiston alleviivasin sieltä systemaattisesti kohdat,

joissa käsiteltiin äidin puhelimen käyttöä, jonka jälkeen erittelin kyseiset kohdat tulkintarepertuaarien mukaisten teemojen alle. Koska kaikkien neljän tulkintarepertuaarin mukaisia merkityksenantoja ei löytynyt tasaisesti, keskityin analyysissani nostamaan esille keskeisimmät äitien merkityksenantoja sivuavat kohdat.

5.1 Tahmean medialaitteen repertuaari

Tahmean medialaitteen tulkintarepertuaarin mukaisia merkityksen antoja oli aineistossani määrällisesti eniten. Tämä tulkintarepertuaari koostuu sellaisista kuvauksista, jotka paikantavat älypuhelinta käyttävän henkilön kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta erilliseen ”toiseen maailmaan”. Kasvokkaisen vuorovaikutustilanteen ja älypuhelimen kautta avautuvien maailmojen eron olemassaoloa tekivät aineistossa näkyväksi kaksi tekijää: älypuhelinta käyttävän äidin huomion saamisen hankaluus sekä se, että vaikka lapsi onnistuu saamaan äidin huomion kokonaan itseensä, se kuitenkin helposti palaa takaisin puhelimeen. Koska äitien kertomuksista muotoutunut kuvaus älypuhelimen koukuttavuudesta ja sen piirteistä tulee niin lähelle tässäkin tutkimuksessa aiemmin esitellyn tahmean medialaitteen määritelmää, nimesin kyseisen repertuaarin sen mukaan. Seuraavat aineistopätkät tuovat esille ensimmäiseksi mainittua tahmean medialaitteen piirrettä, puhelinta selaavan äidin huomion saamisen vaikeutta. Olen numeroinut aineiston kertomukset, mistä osoituksena kunkin aineisto-otteen perässä oleva numero. Otteiden lihavoitujen kohtien avulla tuon esille analyysin kannalta keskeisessä asemassa olevia aineiston kohtia.

Kuvassa lapsi piirtelee/värittää/tekee tehtäviä. Äiti/aikuinen käyttää puhelinta **intensiivisesti**. Lapsi on ehkä **puhunut aikuiselle jo pitkän tovin** koska **katsoo aikuista vaativan näköisesti**. Aikuinen on kuitenkin **todella uppoutunut puhelimeensa** eikä kuule. (15)

Vanhempi selaa puhelinta ja lapsi yrittää kertoa piirtämästään kuvasta. Luultavasti **lapsi saa sanoa**

useamman kerran, kunnes vanhempi huomaa ja laskee puhelimen pois kädestään. (26)

Kertomuksissa lapsen kuvataan joutuvan odottamaan äidin huomion saamista. Ensimmäisessä otteessa kertoja pitää todennäköisenä, että yksipuolinen kasvokkainen vuorovaikutus on jatkunut jo jonkin aikaa, sillä lapsi vaikuttaa vaativan näköiseltä. Kyseinen huomio on aineistossani ainoa laatuaan, ja uskallan pohtia, voisiko se liittyä vahvemmin tilanteen luonteeseen kuin lapsen olemukseen. Tulkitsen, että kirjoittaja toimii tulkinnassaan vahvemmin kulttuuristen vihjeiden eli aikaisemman kokemuksen kuin kuvan suoraviivaisen tulkinnan pohjalta: usein tilanteet, joissa lapsi katsoo älypuhelinta käyttävää aikuista etenevät nimittäin siten, ettei vanhemman huomio siirry puhelimesta lapseen kovinkaan nopeasti? Tällöin lapsen olemuksesta pääteltävissä olevat vihjeet eivät olisi niin merkittävässä asemassa kyseiseen tulkintaan päättymisen kannalta.

Myös toisessa kertomuksessa on viitteitä huomion saamisen kestosta. ”luultavasti lapsi saa sanoa useamman kerran, kunnes vanhempi huomaa” on toteamus, joka tuo itsessään esille kyseisen kaltaisten tilanteiden kirjon olemassaolon ottamalla kantaa siihen, miten asiat luultavasti etenevät. Kertomuksessa toisin sanoen tuodaan samanaikaisesti esille, että vaikka äidin huomiota on todennäköisesti pyydetty monta kertaa, tilanne voisi edetä myös vaihtoehtoisella tavalla. Vanhemman huomion saamisen vaikeutta on kuvattu aineiston kertomuksissa myös tiettyjen sanavalintojen kautta:

Lapsi on selvästi kysynyt äidiltä apua, mutta äiti **keskittyy** puhelimeen. (16)

Äiti on **uppoutunut** sosiaaliseen mediaan ja lapsi vieressä jää huomiotta. (9)

Kyseiset sanat ”keskittyy” ja ”uppoutunut” toistuvat aineiston muissakin kertomuksissa. Valitsin nämä otteet niiden suoraviivaisen syy-seuraussuhteen havainnollistamisen vuoksi. Molemmissa otteissa lihavoidut sanat kertovat äidin huomion suuntautumisesta. Seurauksia tuottava luonne on molemmissa kertomuksissa lauseen konjunktiolla eli ensimmäisen otteen ”mutta” sanalla ja toisen otteen ”ja” sanalla. Ensimmäisessä otteessa lapsi on siis kysynyt jotain mutta äiti keskittyy puhelimeen, jolloin ”mutta” tuo esille

tavanomaisesta kysymys- vastausparista poikkeamisen: lapsi kysyy mutta äiti keskittyy puhelimeen lapselle vastaamisen sijasta. Toisessa otteessa äiti on puolestaan uppoutunut sosiaaliseen mediaan ja lapsi jää huomiotta. Sanan ”ja” kautta tästä syntyy sellainen vaikutelma, että lapsi jää huomiotta koska äiti on uppoutunut sosiaaliseen mediaan.

Toinen mainituista aineistosta nousevista älypuhelimien tahmeuteen liittyvistä piirteistä, huomion karkailu takaisin puhelimeen, tulee selkeimmin esille seuraavista kertomuksista, joissa lapsi onnistuu saamaan äidin huomion verrattain nopeasti, mutta vain pieneksi hetkeksi.

Lapsi piirtää ja äiti selaa facebookia. Lapsi tarkkailee, että huomaako äiti hänen hienon piirustuksensa ja välillä pyytää äitiä katsomaan. Ensin äiti katsoo **hymyillen** ja kehuu lapsen piirustusta, **mutta kun lapsi vaatii useamman kerran huomiota**, niin äiti muuttuu **ärtyisäksi**. Hän tiuskii lapselle, että odota mä teen ensi tän jutun. Lapsi odottaa, mutta äiti on uppoutunut kännykkäänsä. (14)

Äiti on näennäisesti läsnä, eli lähellä lasta mutta hänen ajatuksensa ja huomionsa ovat muualla. Lapsi aistii tämän ja toivoo äidin huomiota. Äiti on keskittynyt omaan tekemiseensä. Seuraavaksi: lapsi sanoo: Äiti, kato mä osasin piirtää tähän polkupyörän! Ja äiti vastaa: Onpa hieno! Sanomisen jälkeen **äiti vilkaisee kuvaa ja hymyilee lapselle**. Sen jälkeen hän **palaa jälleen katselemaan omaa puhelintaan**. (25)

Näiden kahden kertomuksen perusteella vaikuttaa siltä, että puhelimen sisältö ja selailu kiinnostavat äitiä enemmän kuin lapsen toimintaan osallistuminen tai sen seuraaminen. Tai ainakin äiti haluaisi kyseisessä tilanteessa mielummin keskittyä puhelimen näyttöön kuin lapsen piirustukseen. Mistä tämä sitten johtuu on aivan toinen kysymys, jota tulee pohtia tarkemmin. Koska osalla kertomuksista on moraalisia (lapsen oikeuksiin ja

tarpeiden täyttämiseen liittyviä) piirteitä, joita puran paremmin lapsen oikeuksien sekä feministisen tulkintarepertuaarien yhteydessä, tämän näennäisesti määrittelemäni kiinnostuksen luonteen avaaminen nousee erityisen keskeiseksi. Avaamisella tarkoitan tässä yhteydessä ennen kaikkea tulkinnan mahdollisuuksien avartamista. Ensinnäkin äidin tilanteisesti kuvattu huomion preferointi puhelimeen jättää kertomatta kyseisen tilanteen historiallisen kontekstin. Äiti voi esimerkiksi toimia siskonsa kaasona, ja kirjoittaa juuri viimehetken toimintaohjeita seuraavana päivänä alkaville polttareille facebookissa olevan polttariryhmän viestiketjuun. Äiti on siis kenties ajatellut hoitavansa nopeasti kaason velvollisuutensa kuuluvan tehtävän, yksi polttariryhmän jäsen on kuitenkin esittänyt reaaliajassa lisäkysymyksen ja lähettänyt ehdottamastaan brunssipaikasta linkin, jonka äiti on edelleen avannut ajattelemattaan asiaa sen koommin. Tämä puhelimen näytöllä meneillään oleva tapahtumien sarja ei kuitenkaan missään vaiheessa käy ilmi äidin huomiota odottavalle lapselle, mikä tuo osaltaan esille teoreettiset lähtökohdat- osiossa avattu ilmiötä, sivustakatsojan pimentoa.

Edellä kuvaamani esimerkki kuvan mahdollisesta lähihistorian kontekstista on suoraan omasta elämästäni hyvän ystävän kaasona sekä neljävuotiaan piirtämistä rakastavan tyttären äitinä. Toivon esimerkin avulla tuoneeni esille sen seikan, että kyse ei välttämättä niinkään ole kiinnostuksen määrästä lapsen piirustuksen ja facebookin välillä. Äiti saattaa todellisuudessa olla erittäin kiinnostunut lapsensa piirustuksesta ja tarpeesta esitellä sitä, hän tuntuu vain jääneen ikään kuin jumiin facebookin avaama sosiaalinen mediaan, joka tarjoaa ärsykeitä ärsykkeen perään (oman ilmoituksen kirjoittamisesta äiti on mainitsemassani esimerkissä lukenut polttariseurueen jäsenen kommentin, siirtynyt mahdollisen brunssipaikan sivuille ja suunnittelee kenties parhaillaan kirjoittavansa kyselyn mahdollisesta pöytävarauksesta). Kenties äidin dilemma tilanteessa paikantuukin kasvokkaisen vuorovaikutusmaailman ja puhelimen teknologisvälitteisen maailman vaativuuteen, äiti ei pysty olemaan molemmissa läsnä tarvittavalla intensiteetillä, mikä johtaa toimiin tilanteen ratkaisemiseksi. Aineistossa tämä ratkaisu oli enemmistössä kertomuksia totaalinen poistuminen teknologisvälitteisestä maailmasta. Tällaisen lopetuksen kertomuksista muodostuu näkemys, jonka mukaan äidin on mahdollista todella keskittyä lapseen vasta kun on laittanut puhelimen kokonaan pois kädestään.

Lapsi tekee läksyjä vanhempi räplää puhelinta. Tilanne voisi jatkua niin, että **äiti laittaa puhelimen pois ja keskittyy lapseensa.** (28)

Äiti ja tytär, äiti selaa kännykkää ja tytär kirjoittaa korttia. Tyttö odottaa äidiltä jotakin, kenties apua tai vastausta johonkin. Tilannen jatkuisi niin, että **äiti laittaa puhelimen sivuun ja auttaa tyttöä.** (3)

Aikuinen tarkastaa sähköpostiaan, lapsi yrittää saada huomion omaan hommaansa. **Aikuinen siirtää puhelimen syrjään ja keskittyy lapsen touhuun.** (24)

Kaikissa näissä kertomuksissa aikuinen pystyy vastaamaan lapsen tarpeeseen vasta kun on siirtänyt puhelimen syrjään. Tämän voidaan katsoa mielestäni kuvastavan kahta asiaa: ensinnäkin lapsen tarve vaatii täytyäkseen aikuisen jakamattoman huomion ja toiseksi puhelin todella vaikuttaa olevan kielikuvallisesti tahmea, sillä aikuisen on laitettava se kokonaan pois voidakseen suunnata huomionsa lapseen riittävän pitkäksi aikaa. Yhdessä kertomuksessa äiti tekee virikekuvasta pidemmälle kantavan päätöksen, jonka seuraus on yksinkertaisuudessaan merkittävä.

Lapsi alkaa piirtää pöytään ja lopulta äiti havahtuu suuttuu kunnolla. Anteeksipyyntöjen jälkeen **äiti päättää, ettei enää roiku kännykällä lapsen hereilläoloaikana ja kaikki ovat onnellisia.** (14)

Äidin päätös siirtää puhelimella selailu sellaisiin ajankohtiin, jolloin lapsi on nukkumassa saattaa kertoa siitä, ettei kertomuksen kaltainen tilanne ole ensimmäinen laatuaan. Kertomuksen äiti on kenties jo useamman kerran menettänyt hermonsa yrittäessään tasapainoilla lapsen huomionhaun ja oman puhelimen selailunsa välillä, ja päättää, että tämä kerta jää viimeiseksi. Sitä tapahtuuko näin todella on mahdoton sanoa, mutta päätöstä seuraava tila, jossa ”kaikki ovat onnellisia” on varmasti äidin päätöstä ja siinä pysymistä eniten motivoiva tekijä. Tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavaa onkin miettiä,

miksi juuri äidin puhelimen käytön rajaaminen muodostuu kerronnassa ratkaisevaksi tekijäksi kaikkien onnellisuuden kannalta.

5.2 Yhteistoiminnan mahdollistajan repertuaari

Osittain edellä esitellyn tahmean medialaitteen tulkintarepertuaarin vastakohtaksi muodostunut älypuhelimien mahdollistaman yhteistoiminnan tulkintarepertuaari sai muotonsa sellaisista kuvauksista, jotka toivat esille puhelimesta avautuvan teknologisvälitteisen maailman ja kasvokkaisen vuorovaikutuksen maailman välistä läpäisevyyttä. Vuorovaikutusta tapahtuu tämän repertuaarin mukaisesti noiden maailmojen välillä eivätkä siirtymät välttämättä ole lainkaan tahmeita kuten edellä kuvatussa merkityksessä.

Tilanne jatkunee niin, että lapsi kysyy äidiltään esimerkiksi "Mitä sinä teet sillä puhelimella?", "Näytä minullekin/ Näytä kuvia (puhelimesta). Tai "Katso äiti mitä minä piirsin/ kirjoitin." Todennäköisesti äiti laskisi puhelinta ja keskittyisi lapsen pyyntöön eli kertoisi mitä tekee/ **näyttäisi lapselle puhelinta (kuvia tms.)** katsoisi lapsen piirrosta ja kehuisi. Tai sanoo "Odota hetki, teen tämän loppuun ja katsotaan sitten yhdessä." Eli kirjoittaisi esimerkiksi viestin loppuun ja sen jälkeen keskittyisi lapseen. (21)

Otteen perusteella äidin on mahdollista vastata lapsen huomionhaun tarpeisiin myös laittamatta puhelinta pois kädestään, juuri puhelimen avulla. Tässä on siis tilanne, jossa lapsen huomion tarve nousee äidin puhelimen selailun aikana, jolloin äiti päästää lapsen tavallaan mukaansa puhelimen näytölle avautuvaan maailmaan, ja he jatkavat vuorovaikutusta molemmat yhtä osallisina molemmista, teknologisesta sekä kasvokkaisesta maailmasta. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että äidin puhelimesta näkyvän sisällön katsominen ja siitä juttelu jatkuvat tilanteen jälkeen. Aineiston kolmessa kertomuksessa virikekuva oltiin tulkittu kyseisten maailmojen välillä tapahtuvana vuorovaikutuksen ikään kuin alusta alkaen.

Äiti **googlettaa** runoja joita lapsi voisi kirjoittaa onnittelukorttiin. (4)

Lapsi kysyy neuvoa läksyissään, äiti **etsii vastausta internetistä**. (6)

Lapsi (kouluikäinen n.7v) tekee tehtävää ja **äiti hakee kännykällä tietoa/ vastausta lapsen kysymykseen**. Tytär odottaa vastausta, kun äiti lukee tietoa netistä kännykällä, jonka jälkeen tehtävä tehdään loppuun. (12)

Näissä kertomuksissa älypuhelin osaltaan mahdollistaa äidin ja lapsen välisen vuorovaikutustilanteen. Puhelimen avulla äidin on mahdollista auttaa lastaan lapsen pyytämässä asiassa, todennäköisesti paremmin kuin ilman puhelinta, sillä äidin kerrotaan etsivän netistä sopivaa runoa, tietoa tai vastausta. Tästä voisi nimittäin päätellä, ettei äidillä ole tarvittavaa tietoa valmiiksi, ilman älypuhelimesta avautuvaa google-selainta. Tästä näkökulmasta katsottuna puhelin ja sen näytöltä avautuva teknologisvälikkeinen maailma vaikuttavat pikemminkin toivotuilta, jopa tarpeellisilta kasvokkaisen vuorovaikutusmaailman kumppaneilta.

5.3 Lapsen oikeuksien repertuaari

Lähes kaikista kertomuksista oli luettavissa huoli siitä, että äidin puhelimen käyttäminen muodostaa potentiaalisen uhan lapsen huomion saamiseen liittyviin tarpeisiin vastaamiselle. Tähän tulossa jatkoa.

Lapsi piirtää ja äiti selaa facebookia. **Lapsi tarkkailee, että huomaako äiti hänen hienon piirustuksensa** ja välillä **pyytää äitiä katsomaan**. Ensin äiti katsoo hymyillen ja kehuu lapsen piirustusta, mutta kun **lapsi vaatii useamman kerran huomiota**, niin äiti muuttuu ärtyisäksi. (14)

Lapselle ei kertomuksessa vaikuta riittävän äidin lyhyen ajan huomio, katsekontakti ja keuhut hienosta piirustuksesta. Kenties hän kaipaa syvällisempää palautetta tai puntaroi, onko tyytymätön johonkin piirustuksen kohtaan, johon kaipaisi aikuisen neuvoa. Lapsen odotukset vanhemman huomiolle saattavat siis olla korkeammat kuin nuoremmalla lapsella. Esimerkiksi oma 2-vuotiaalle pojalleni riittää mainiosti innostuneen kuuloinen ”vau miten hieno”- kommentti kun hän pyytää katsomaan rakentamaansa hiekkakasaa. Kuvan lapsi arvioitiin kertomuksissa keskimäärin 6-vuotiaaksi, jolloin vanhemmilta saadun huomion laadun merkityksen ajatellaan, ainakin kiintymyssuhdeteorian mukaisessa ajattelussa, korostuvan. Myös aineiston kertomuksissa lapsen oikeuksia ja hänen tarpeisiinsa vastaamista lähestyttiin juuri äidiltä saadun huomion laatu edellä. Riittävän laadukas huomiointi vaikuttaa niin yllä olevan otteen kuin aineiston muidenkin kertomusten perusteella koostuvan äidin kokonaisvaltaisesta huomiosta, jonka tulee olla niin pitkäkestoista kuin lapsen tarve vaatii.

Kuvan aikuinen ja lapsi viettävät **aikuisen mielestä ehkä laatuaikaa viritysten istuen**. Äiti ei kuitenkaan ole henkisesti läsnä vaan uppoutunut muihin ”ulottuvuuksiin”. **Lapsi on ehkä harmistunut ja kokee tulleen taas muiden asioiden syrjäyttämäksi**. Ideaalitilanteessa lapsi saisi äitiin yhteyden ja kertoisi toivovansa, että he tekisivät yhdessä lapsen kirjasta tehtäviä. Aikuinen ymmärtäisi priorisoida lapsen tarpeen surffailunsa edelle ja he yhdessä voisivat keskittyä lapsen juttuihin. (15)

Tässä kertomuksessa ideaalitilanteeksi kuvataan siis sellainen tilanne, jossa äiti laittaa lapsen tarpeen oman mielitekonsa toteuttamisen edelle. Kyseinen priorisointi on kieltämättä monessa tilanteessa toivottavaa. Ehdottomuudessaan kuvaus kuitenkin herättää kiinnostusta etenkin kun lapsen etu ja äidin puhelimen selaaminen asetettiin vastakkain useassa muussakin kertomuksessa kuten esimerkiksi seuraavassa.

Tyttö tekee kotitehtäviä ja äiti näpyttää puhelinta. **Lapsi haluisi kysyä äidiltä jotain, muttei saa koska äiti on uppoutunut someen**. Äidin puhelin pois ja keskittyminen lapseen ja lapsen tarpeisiin! (10)

Kuten edellisessä kertomuksessa, myös tässä kertomuksessa on vahva, jopa kantaaottava huutomerkkiin päättyvä lopetus. Kertomuksen kirjoittajalla vaikuttaa hänen tekemänsä tulkinnan perusteella olevan tarve ikään kuin neuvoa, jopa ojentaa kuvan äitiä olemaan läsnä oleva vanhempi lapselleen. Huomionarvoista on myös, että kahdessa yhden virkkeen vastauksessa kuvan tilannetta kuvattiin ainoastaan huomion kohdistamisen näkökulmasta. Varmoja syitä näiden vastausten tarkoitusperistä on mahdotonta sanoa. Ottaen kuitenkin huomioon aineiston pidempien vastausten tarjoamat syyt lapsen huomiotta jättämiselle, voi perustellusti pohtia, voisiko kuvan tilanteesta tehty tulkinta lapsen huomioinnista olla niin tutulta tuntuva, jopa vakiintunut selitys, ettei puhelimen käyttämistä tarvitse erikseen kuvailla.

Lapsi ei saa tarvitsemaansa tai haluamaansa huomiota.
(18)

Aikuinen ei huomioi lasta. (17)

Mikäli virikekuvan äidin puhelimen selaus tulkittiin edellisten kertomusten mukaan uhkana lapsen huomion saamisen tarpeisiin vastaamiselle, sillä saatettiin nähdä myös laajempia seurauksia, kuten seuraavassa kertomuksesta voi lukea.

Tytär yrittää pyytää apua koulutehtävään mutta **äiti ei ole läsnä** vaan keskittyminen on puhelimesta. Mikäli vastaavaa on ollut jo pidempää ei tyttö välttämättä enää pyydä apua vaan pyrkii suorittamaan itse, ja kokee ettei ole tärkeä ja saa tarvittavaa tukea. Koulu ja tulevaisuus varmasti kärsii. (11)

Lapsen oikeuksien tulkintarepertuaarista nouseva huoli on, että äidin runsaalla puhelimen selaamisella voi olla negatiivisia vaikutuksia lapsen hyvinvoinnille. Kuten aiemmin toin esille, kiintymyssuhdeteorian mukaan turvallisuuteen liittyvät tarpeet muuttuvat lasten kasvaessa perustarpeiden tyydyttämisestä vuorovaikutuksellisten ja juuri huomion saamisen liittyviin tarpeisiin. Kertomus 11 tuo osaltaan esille tätä ilmiötä, sillä tyttö kokee jäävänsä tarvitsemaansa tukea vaille eikä tunne itseään tärkeäksi äidin puhelimen

käytöstä johtuen. Äidin puhelimen käytöllä saattaa siis olla vaikutusta lapsen tarpeisiin vastaamisen kautta muodostuvan perusturvallisuuden kokemukseen. Tällä taas nähdään olevan kielteisiä seurauksia myös tytön koulun ja tulevaisuuden kannalta, mikä saattaa asettaa äidin puhelimen liialliselle käytölle jopa yhteiskunnan tasolle kantautuvia seurauksia.

5.4 Puhelimen käytön feministinen repertuaari

Tämä äidin oikeuksia kuvaava tulkintarepertuaari muodostui analyysissä osittain edellisen, lapsen oikeuksien repertuaarin, vastakohdaksi. Lapsen oikeuksien tulkintarepertuaari koostuu kuvauksista, jotka tuovat esille äidin vastuuta olla lapselleen läsnä riittävällä intensiteetillä, johon ei useinkaan mahdu sellainen rinnakkaistoiminto kuin puhelimen selaaminen. Feministinen repertuaari sen sijaan tuo esille äidin omaa, äitiydestä välittömästi irrallista oikeutta tehdä itselleen mielekkäitä asioita, joihin puhelimen selailu aineiston mukaan lukeutuu. Kuten lapsen oikeuksien tulkintarepertuaarin yhteydessä alustavasti mainittiin, puhelin vaikuttaa aineiston perusteella asettavan lapsen ja äidin oikeudet tai edun jossakin määrin toisensa poissulkeviksi tai ainakin toistensa kanssa kilpaileviksi asioiksi. Seuraava kertomus tuo hyvin esille tätä ilmiötä.

Äiti on uppoutuneena puhelimeensa ja ei halua tyttärensä häiritsevän häntä. Tämän vuoksi äiti on antanut tyttäreille paperin ja kynän, ja toivonut että hän myös uppoutuisi piirtämiseen ja olisi häiritsemättä äitiä. Tyttö kuitenkin haluaisi puhua äidilleen, **muttei saa äitiin kontaktia.** Tilanne voisi jatkua joko niin, että tyttö pyytää äidin huomiota sanoen sen ääneen, ja äiti toivon mukaan kuuntelee. **Mikäli tyttö saa asiansa sanottua, voisi tilanne olla aivan hyvä myös niin että molemmat jatkavat "omia hommiaan", ja tuntevat olonsa siinä hyväksi.** Kuitenkin mikäli tyttö ei saa kontaktia äitiin joko sen vuoksi ettei hän uskalla olla häiriöksi, tai sen vuoksi että äiti saattaa mumista takaisin ja jatkaa uppoutuneena puhelimeensa, on seurauksena mahdollisesti se, että tyttö tuntee olonsa hylätyksi,

sillä hänestä ei olla kiinnostuneita. **Mikäli äiti haluaa tai tarvitsee aikaa olla puhelimella,** olisi hyvä että hän kuitenkin pitäisi silmällä tyttöänsä, ja vastaisi hänen tarpeisiinsa mikäli tarvetta – eikä uppoutuisi liikaa puhelimen maailmaan. (23)

Kertomuksen äiti on tehnyt erityisiä järjestelyjä, jotta voisi käyttää aikaansa puhelimensa selailuun. Äiti on keksinyt tyttärelleen tekemistä välttääkseen tai ainakin vähentääkseen tilanteita, joissa tyttö tarvitsisi äidin huomiota. Voisi jopa sanoa, että hän pyrkii tietoisesti pitämään ”tauon” velvoitteistaan huomion saamiseen liittyvien tarpeiden täyttäjäksi, samalla tavalla kuin esimerkiksi peruskoulun opettajat pitävät työstään kahvitaukoa opettajan huoneessa. Äiti siis tunnistaa ja tunnustaa kasvatuksellisen tehtävänsä mutta myös oman tarpeensa, jota haluaisi täyttää puhelimen avulla. Tästä taas seuraa toimia molempien päämäärien saavuttamiseksi eli lapsen aktivoiminen itsenäiseen tekemiseen, piirtämiseen sekä puhelimen esille ottaminen. Kertomuksesta saa lisäksi sellaisen kuvan, että puhelimen käyttöön liittyvät tapahtumat ovat edenneet kuvatussa järjestyksessä; äiti pyrkii huomioimaan lapsensa lähitulevaisuuden tarpeita ikään kuin ennakoon, ja aloittaa omien intressiensä mukaisen toiminnan vasta tämän jälkeen.

Lapsen tarpeiden täyttämisen ensisijaisuus tulee ilmi myös muualla kertomuksessa. Vaikka kertoja näkee mahdollisuuden lapsen ja äidin intressien rinnakkaiselle toteutumiselle, olettaen, että lapsen intressi tilanteessa on saada äidin jakamaton huomio ja äidin intressi taas on selata puhelinta rauhassa ilman keskeytyksiä, se ei tapahdu ilman tiettyjen ehtojen täyttymistä. Kertomuksen 23 tapauksessa tyttö saa kaipaamansa huomion ja äiti voi selata puhelinta siinä tapauksessa, että tytön asia on riittävän lyhyt ja ytimekäs eikä aiheuta jatkokeskeytyksiä. Vaikka feministisessä tulkintarepertuaarissa äidin toimintaa vaikuttaa siis aktivoivan hänen omat tarpeensa ja niiden tyydyttämiseen pyrkiminen, tämä ei kuitenkaan tapahdu täysin lapsen kustannuksella. Siinä missä edellisen kertomuksen äiti yritti ennakoida lapsensa tarpeiden täyttämistä, seuraavan otteen äiti tulee selvästi ajatelleeksi myös lapsensa tarpeiden täyttymistä.

Lapsi jatkaa piirtelyä ja toivoo että saisi äidin huomion omaan tekemiseensä. **Äiti ajattelee että hänen kommenttinsa ja vilkaisunsa riittää lapselle**

huomionosoitukseksi, joten hän voi hyvällä omallatunnolla uppoutua takaisin some-maailmaansa. Lapsi pyytää vielä muutaman kerran äitiä katsomaan piirustustaan mutta luovuttaa sen jälkeen, koska äitiä ei nyt kiinnosta. Lapsi lopettaa piirtelyn ja lähtee leikkimään muita leikkejä ja äiti jää kännykkänsä ääreen. (25)

Äidin kokemaa ristiriitaa lapsen huomion saamisen tarpeiden tyydyttämisen ja omista haluista kumpuavien tarpeiden täyttämisen välillä kuvaa tässä kertomuksessa oivallisesti korostettu tekstin osa, jossa äiti voi ”hyvällä omalla tunnolla” palata oman puuhansa pariin, sillä hän on mielestään juuri huomioinut lastaan riittävällä tavalla. Teoreettiset lähtökohdat -osiossa määrittelemieni primääri- ja sekundääriosallistumiskehysten välisen liikkumisen vaikeutta sekä primääriosallistumiskehyksen hallitsevuutta tuo tässä otteessa esille kertojan huomiot äidin osallistumiskehysten välisen tasapainottelun seurauksia tuottavasta luonteesta. Kertomuksen äidin ensisijainen eli primääriosallistumiskehys sijoittuu puhelimen näytön maailmaan ja toissijainen eli sekundääriosallistumiskehys taas lapsen kanssa käynnissä olevaan kasvokkaiseen vuorovaikutustilanteeseen. Lapsen piirtämisen lopettaminen aiheuttaa kuitenkin vaikutelman siitä, että lapsi olisi kaivannut äidiltä kokonaisvaltaisempaa osallistumiskehyksen muutosta, eikä nopea piipahtaminen sekundääriosallistumiskehyksessä riitä vastamaan lapsen huomion saamiseen liittyviin tarpeisiin. Pohdin tätä erilaisten osallistumiskehysten tematiikka tarkemmin seuraavassa, lasten haastatteluista koostuvan aineiston analyysiin vaiheessa.

5.5 Lasten kerronnallisen haastattelun satoa

Alkuperäinen ajatukseni oli keskittyä tämän toissijaisen aineistoni kertomuksissa sellaisiin kohtiin, joissa käsitellään ensisijaisen aineistoni eli äitien kertomusten pohjalta koostamiani tulkintarepertuaareja. Näitä kohtia ei kertomuksissa kuitenkaan juuri esiintynyt. Itse asiassa kukaan viidestä haastateltavasta ei tulkinnut kuvan aikuisen toimintaa puhelimen selaamiseksi. Näin ollen jouduin turvautumaan kerronnallisen haastattelun tarjoamaan varasuunnitelmaan: tarkentavien kysymysten esittämiseen. Tämän analyysiosion aineistopätkät eivät siis välttämättä ole lasten kertomien kertomusten osia, vaan joukossa

esiintyy myös vastauksia haastattelijan esittämiin kysymyksiin. Se kumpi milloinkin on kyseessä selviää kuitenkin aina tilannekohtaisesti analyysiotteesta.

Lapsen ja äidin välinen kasvokkainen vuorovaikutustilanne, jossa äiti käyttää älypuhelinta tuotti lasten vastauksiin kolme äitien kertomusten kanssa keskustelemaa piirrettä. Termi keskustelemaa kertoo tässä yhteydessä siitä, että äitien ja lasten tekemät tulkinnat annetusta virikekuvasta poikkesivat tosistaan usein melko perustavanlaatuisella tavalla. Analysoin lasten vastauksia äitien vastausten perusteella koostamastani ymmärryksestä käsin, joten suhteutan huomioitani tässä analyysin vaiheessa äitien kertomuksiin sekä erityisesti noista kertomuksista koostamiini tulkintarepertuaareihin. Lasten vastauksista oli äidin puhelimen seilailuun liittyen nostettavissa kolme kiinnostavaa säännönmukaista piirrettä: 1) kyseisen tulkinnan puuttuminen, 2) primääri- ja sekundaariosallistumiskehysten vastakkaisuus ja 3) äidin puhelimen käytön tarpeellisuuden tunnustaminen. Käsittelen nämä teemat samaan tapaan kuin tulkintarepertuaarit edellä, eli kokonaisuus kerrallaan siten, että ensimmäinen ja toinen kohta tulee käsitellyksi saman otsikon alla ja kolmas oman otsikkonsa alla.

Esine äidin kädessä ja sen mahdollistama osallistumiskehys

Olen litteroinut nauhoitetut haastattelut analyysia varten ja purkanut sanamuodot mahdollisimman tarkasti. Koska analyysi on sisältölähtöistä, keskustelun pikkutarkkojen elementtien purkaminen jää litterointini ulkopuolelle. Olen numeroinut haastateltavat, jolloin aineisto-otteiden perässä oleva numero kertoo anonymisti, kenen haastateltavan vastauksesta on kulloinkin kyse. Aineisto-otteissa esiintyvät nimet eivät ole haastateltavien omia. Aineisto-otteiden sisällä esiintyvät, suluin suljetut numerot tarkoittavat taukoa keskustelussa, numero kertoo sekunneissa, kuinka pitkä tauko on. °Näiden pallojen sisällä oleva teksti on sanottu tavallista hiljaisemmalla äänellä°. Jos rivi alkaa ja loppuu kyseisellä merkillä =, tästä keskustelun kohdasta puuttuu keskustelun kulkuun normaalisti kuuluva lyhyt tauko. Suluissa olevat tekstit taas luonnehtivat tarkemmin sanatonta, elekielellä tapahtuvaa viestintää. Joissain tapauksissa suluin suljetussa tekstissä myös kerrotaan tarvittavia tietoja haastattelutilanteesta aineisto-otteen ulkopuolelta. Lyhenne H tarkoittaa haastattelijaa, L viittaa haastateltavaan lapseen.

Kaikki haastateltavat lapset kertoivat kuvassa olevien henkilöiden olevan aikuinen ja lapsi, joissakin kertomuksissa äiti ja tyttö. Virikekuvan äidin ei missään haastattelussa tulkittu käyttävän älypuhelinta. Äidillä kerrottiin olevan kädessä kirja (1), pelikortit (2), lasi (4) ja taiteltava paperi (5). Yhdessä haastattelussa (3) kyseinen tulkinta jäi kokonaan tekemättä.

H: mmm (1) mitäs tolla vois olla kädessä? (näyttää kuvan aikuista)

L: paperi

H: tällä niinkö (näyttää aikuista)

L: kirja

H: kirja mmm

L: ja tollakin (näyttää kuvan lasta)
(3)

H: okei (2) no mitäköhän ne siinä sit tekee? Onko niillä joku yhteinen puuha, vai?

L: taitaa olla

(1)

H: no ni Milla tästä mä olisin halunnu sulta kysyä että mitä sun mielestä tässä tapahtuu?

L: °en mä tiä°

H: ketkä sii

L: se piirtää (päällekkäin edellisen kanssa, keskeyttää) (näyttää samalla kuvan tyttöä)

H: se piirtää entäs toi toinen? (näyttää kuvan aikuista)

(2)

L: ty siivoo kortteja

H: siivoo kortteja?

L: joo

H: mitäköhän kortteja?

L: öö pelikortteja

H: pelikortteja okei (nouseva) kumpis näistä on vanhempi?

L: toi (näyttää aikuista kuvassa)

H: mmm onkohan toi ton kaveri? Onks se sen kaveri vai onks se sen isi tai äiti tai sisko tai

L: on (eka kysymykseen ja puhuu päälle) se on sen äiti

H: mitä sä luulet että onks nää tota silleen että puhuuks ne toisilleensa vai onks niillä omat touhut vai touhuaako ne kimpassa?

L: ne puhuu itsekseen

H: itsekseen okei
(Katsotaan lapsen leluja hetken aikaa ja jutella niistä.)

H: joo-o eli sun mielestä ne touhuaa itsekseen vai?

L: eiku ne osaa ne juttelee toisille hmm (hymyilee)

H: juttelee toisille okei

L: joo (hihittäen ja päälle puhuen)

(2)

Vaikka lapsen vastaukset ovat yllä olevissa otteissa niukkoja ja haastattelija jouduin pohjustamaan kutakin vastausta harmillisen paljon, käsittelen niitä aineistossani kuitenkin lapsen tulkintoina. Kuten edellä, tulkinat äidin kädessä olevasta esineestä olivat siis kaikissa tapauksissa jokin muu käyttötavara kuin puhelin. Koska sama esine tulkittiin lähes kaikissa äitien kertomuksissa älypuhelimeksi, ei kyseisen tulkinnan puuttumista lasten kertomuksissa voi lukea ainakaan yksinomaan kuvasta johtuvaksi. Tästä päästäänkin siihen varovaiseen tulkintaan, jonka mukaan kyseiseen tilanteeseen, aikuinen ja lapsi istumassa pöydän ääressä, ei lapselle tarjolla olevien kokemuksellisten ja kulttuuristen vihjeiden kautta ole tarjolla ensimmäisenä se vaihtoehto, jossa aikuinen käyttää älypuhelinia. Lapsensa kanssa keittiön pöydän ääressä älypuhelinia käyttävä vanhempi ei siis näyttäydy lasten ensisijaisena tulkinnan vaihtoehtona, josta voi perustellusti päätellä ettei kyseisiä tilanteita esiinny ainakaan merkittävästi enempää kuin sellaisia tilanteita, joissa esine äidin kädessä on jokin esine muu kuin puhelin.

Kun haastattelijana tarjosin sellaista tulkintamahdollisuutta, että kuvan aikuisella olisi lapsen mainitseman esineen sijasta kädessään älypuhelin, usein näytin tilanteessa omaa iphoneani, kaikki lapset pitivät sitä heti mahdollisena tulkintana. Aikuisen kädessä olevan esineen vaihtuminen vaikutti viidennessä haastattelussa kuitenkin osallistumiskehyksen luonteeseen.

(Lapsi on aiemmin kuvaillut kuvassa olevan äidin ja tytön. Äiti sekoittaa lapsen mukaan pelikortteja ja tyttö piirtelee, samalla he juttelevat toisilleen.)

- H: pistetäänkö (lapsen uusi kirja) se pois ja puhutaan vähän aika viä tästä mä haluaisin kysyä sulta että entäs jos tolla äitillä oiskin tossa kädessä tämmönen (näyttää omaa iphoea) kännykkä?
- L: joo (mietteliäänä)
- H: voisko se olla sillainkin?
- L: joo
- H: mistäköhän ne sitte puhuis jos sillä oiski kännykkä?
- L: öö ne soittais jonne että se se soittais sinne äidin joku soittais sinne äidille
- H: okei (1) entäs toi tyttö sit jos toi (osoittaa kuvan aikuista) soittaa niin entäs toi tyttö?
- L: se se piirtää sillä aikaa
- H: okei (2) se piirtää sillä aikaa

(2)

Tässä otteessa se, että lapsen tulkinnan mukaiset pelikortit äidin kädessä vaihtuvat älypuhelimeen aiheuttaa samalla myös yhteisen osallistumiskehyksen eriytymisen kahdeksi toisistaan erilliseksi osallistumiskehykseksi: pöydän ääressä piirtelyksi ja puhelimeen puhumiseksi. Kuten edellisessä otteessa, myös tässä otteessa keskeiseksi nousee se jopa itsestään selvältä tuntuva siirto, jonka lapsi asian suhteen tekee: kun esine äidin kädessä on puhelin, lapsen ja aikuisen toiminnot ovat jollakin tapaa erilliset. Näiden otteiden perusteella näyttääkin siltä, ettei äidin kädessä oleva esine sinänsä paikanna äitiä omaan erilliseen maailmaansa, paitsi jos tuo esine on älypuhelin. Tätä ilmiötä toi esille

lasten vastauksissa myös se, että äidin puhelimen käyttö kuvattiin yhteistoiminnasta erillisenä toimintana. Huomionarvoista ja osittain äitien kertomuksista poikkeavaa ovat kuitenkin primääri- ja sekundaariosallistumiskehysten vastakkaisuus. Lasten vastaukset nimittäin vaikuttavat paikantavan lapsen puuhan ja siinä auttamisen myös aikuisen primääriosallistumiskehykseksi, josta aikuinen sitten tarpeen tullen vierailee puhelimen sekundaariosallistumiskehyksessä.

- H: mä näytän sulle yhen kuvan (1) mistä mä haluaisin että sä kertoisit että mitä siinä sun mielest on (laskeva)
- L: am äiti ja lapsi ja ne piirtää
- H: okei (nouseva, vähän innostunut) joo- o hienoa (1) piirtääks ne kummatkin?
- L: aa toi taittaa jotain paperia (näyttää aikuista) ja toi piirtää (näyttää lasta)
- H: okei joo se on totta eli tolla vois olla kädessä?
- L: kynä
- H: joo ihan totta (1) sillä vois hyvin olla kädessä kynä (2) mitäs ne tekeeköhän ne muuta että onks toi niitten yhteinen puuha?
- L: ehkä (katsoo haastattelijaa kysyvästi)
- H: ehkä öö onkohan niillä joku juttu siinä jutteleeks ne vai onks ne hiljaa?
- L: aam ainakin toi näyttää että se juttelee (näyttää sormella kuvan lasta)
- H: joo ihan totta (2) joo sää hienosti keksit että toi vois taitella jotain (näyttää kuvan aikuista) tosi hienosti mä en ois
- L: ku se näyttää niinkun että sitä taitetaan (puhuu päälle)
- H: niin näyttääki mä en ois keksiny tommosta et sitä taitetaa (1) ku mää oon nähny tän kuvan kerran niin mä luulin että toi on kännykkä

L: (nauraa)

H: mut se vois hyvin olla korttikin vaikka et se taittelee korttia (2) mmm no entäs sit jos aateltas että toi ois kännykkä tolla äitillä =

L: = niin =

H: = niin tota nii ja sitte toi tyttökö ehkä juttelee sille äitille vai jutteleeko?

L: no jos se kattoo sitä °niin varmaan°

H: nii-in totta ehtiiköhän toi äiti kuunteleen sitä? =

L: = ei ku sen pitää jotai tehdä puhelimella tai jotai

H: nii justii eli sit jos se taittelee se ei ehi kuuntelee ja sit jos sillä on kännykkä niin se ei ehi kuuntelee niinkö?

L: niin

H: okei no kuinkas jos tolla tytöllä ois kuitenkin kauheesti kerrottavaa?

L: no sen pitää vaan odottaa

H: okei ja sitten ku toi äiti on saanu tehtyä niin sittenkö

L: sitten voi jutella (puhuu päälle)

H: okei joo mmm (1) mitäköhän noi vois sitten tehdä tän jälkeen kun toi on taitellu ja toi on piirtäny?

L: ne vois vaikka aa mä niinku jos tosta tulee vaikka joku vaikka joku niiku lumihiutale niin sitte kun toi on piirtäny niin se siihen paperiin voi laittaa sen lumihiutaleen

H: mm (nouseva) joo niin et se vois olla niitten yhteinen taideteos

L: niin

(5)

Tämä ote tuo osaltaan esille tahmean medialaitteen tulkintarepertuaarin. Haastattelemalleni lapselle vaikuttaa ihan luonnolliselta tai tavalliselta, että kun äiti on puhelimella niin ”pitää vaan odottaa”. Melkeinpä samalla tavalla kun jos on kuuma, kannattaa vähentää vaatteita. Kyseisessä otteessa yhteinen askartelun muodostama osallistumiskehys muuttuu äidin puhelimen läsnäolon kautta erillisiksi osallistumiskehyksiksi. Lapsen oma ensisijainen tulkinta oli kuitenkin puhelimen sijaan paperi, ja onkin mielenkiintoista, että puhelimen vaihtuessa paperiin myös osallistumiskehys vaihtuu takaisin yhteisesti jaetuksi.

Feministisen repertuaarin ensisijaisuus lapsen oikeuksien repertuaariin nähden

Kuten edellisen, osallistumiskehyksiä pohtivan osion kohdalla toin esille, lapset näyttivät tulkitsevan äidin primääriosallistumiskehyksen päinvastoin kuin äidit, ja ikään kuin omasta näkökulmastaan käsin, jolloin älypuhelin näytteli äidin toiminnassa sekundääriosallistumiskehyksen roolia. Joissain tilanteissa lapset taas tulkitsivat tilanteen äitien tavoin siten, että puhelimen tarjoama maailma näyttäytyy äidin primäärinä osallistumiskehyksenä ja lapsen kautta avautuva kasvokkainen tilanne sekundäärinä osallistumiskehyksenä. Tämä ei kuitenkaan lasten vastausten perusteella tarkoittanut noiden osallistumiskehysten välillä liikkumisen vaikeutta saati suoranaista epäonnistumista, kuten yhdessä (25) äitien kirjoittamassa kertomuksessa.

- H: voisko tää mikä on tän suuremman tyypin kädessä niin voisko se olla kännykkäkin?
- L: joo
- H: vois olla (1) onks teillä ollu koskaan sillain että te ootte tällain vaikka pöydän ääressä ja äiti on kännykällä ja sää piirtelet?
- L: joo =
- H: = onks ollu sillai?
- L: joo
- H: onks ollu koskaan silleen että sä oot pyytäny vaikka että äiti kattoo ja se ei oo ehtinykkää kattoo?

L: no ei (hihittelee)
 H: ei oo ollu okei (3) onks äitillä ollu kännykkä
 sit onks se ollu kädessä vai onks se ollu
 kauempana kun te ootte piirrelly?
 L: no kauempana

(4)

Vaikka puhelimen "tahmeus" tulee selvästi esille myös lasten vastauksista, näyttää niistä puuttuvan äitien kertomuksissa keskeiseen asemaan noussut tahmean medialaitteen piirre, älypuhelinia käyttävän vanhemman huomion saamisen vaikeus ja pitkä odottelu.

H: onkos sulla käyny koskaan sillain että sul ois
 äitille joku sää tarvisit vähän neuvoa tai sää
 haluaisit näyttää jonku sun piirustuksen mutta
 se ei oookaa ehtiny heti kattoo kun sillä on
 ollu kännykkä onks käyny sillai?
 L: joo
 H: onks käyny vaan kerran vai =
 L: = no pari kertaa
 H: pari kertaa (2) kuinka sä oot sit tehny?
 (3)
 L: °mmm no mä oon niinku vaan odottanu° ja sitte kun
 äiti on sanonu että mitä niin °sitte vasta mä oon
 sanonu°
 H: okei kuinkas sitte onks se kännykkä ollu sillä
 viä kädessä vai onks se laittanu kännykän pois?
 L: kännykän pois
 H: niin justiin tuntuuks susta et sun olis tarvinnu
 oottaa liian kauan?
 L: ei

(5)

Kuten yllä olevassa otteessa, myös muissa vastauksissa nousi esille kaksi asiaa: joskus äidin puhelimeen kiinnittynyttä huomiota täytyy odottaa, mutta se ei odotuksen keston tai minkään muunkaan seikan takia vaikuta kovasti haittaavan lasta. Tästä muodostuva

tulkinta asettuu osin vastakkaiseksi äitien vastauksista koostamani lapsen oikeuksien tulkintarepertuaarista nousevan huolen kanssa, sillä haastatteleman lapset tuntuvat suhtautuvan äidin puhelimen käyttöön melko neutraalisti. Neutraaliuden lisäksi äidin tai vanhemman puhelin nähtiin hyvänä ja tarpeellisenä asiana. Eräs lapsi kertoi uuteen leikkipaikkaan löytämisen olleen isän puhelimen ansiota, sillä se neuvoi heille autossa reitin kyseiseen osoitteeseen. Kysyttäessä suoraan vanhemman puhelimesta ja sen herättämistä tunteista, viidestä lapsesta neljä kertoi aikuisten puhelimen olevan tarpeellinen ja hyvä asia. Tästä esimerkkinä seuraava ote.

H: onko se että aikuisilla on kännykkä niin onko se kiva juttu vai tyhmä juttu vai mimmonen juttu sen on sun mielestä?

L: kiva juttu (1) aikuisilla pitää aina olla kännykkä

H: miksi?

L: että ne voi soittaa tai puhua (1) ja ottaa niitä töihin mukaan niin siks täytyy olla

(2)

Yllä olevasta otteesta on mahdollista tunnistaa myös vanhempien puheesta omaksuttuja piirteitä. Vaikka lapset eivät tarkemmin tiedä, miksi töissä tarvitaan puhelinta, he näyttävät sisäistäneen sen tarpeellisuuden. Tästä perspektiivistä tarkasteltuna edellisen kappaleen neutraali suhtautuminen näyttäytyy eri valossa. Voi olla, että aikuisen puhelimeen kiinnittyneen huomion odottamisesta on tullut lasten ja vanhempien vuorovaikutuksen luonnolliselta tuntuva lisä. Tässä tapauksessa lapset suhtautuvat odottamiseen neutraalisti, koska ajattelevat sen olevan välttämätöntä. Kaikki haastatteleman lapset tunnistivat pienen johdattelun kautta omasta elämästään tilanteita, joissa äidin puhelimen käyttö on ollut jollakin tavalla häiriöksi tai ainakin viivytykseksi lapsen tahtomille asioille. Varsinaista haittaa sen kuitenkin ilmaistiin aiheuttavan vain yhden haastateltavan kohdalla.

H: mmmm voisko kännykkä olla? (1) aikuisen lelu?

L: eheei ei kännykkä oo lelu (nauraen)

H: mikäs se on?

L: kone

H: kone (1) mihin sitä käytetään? tai aikuise
 L: en mä tiä onk vouu (puhuu päälle ja leikkii samalla)
 H: onks sun äitil semmosta?
 L: on mulla kännykkä (nopeasti) ei kaikilla oo kännykkää
 H: eiku sun äitillä
 L: mikä?
 H: kännykkä
 L: on
 H: okei käyttääks se paljon sitä?
 L: käy se käyttää öisin sängyssä
 H: sängyssä? öisin (2) entäs si
 L: se häiritsee mun nukkumista (puhuu päälle)

(3)

Koska lapsi kuvailee äidin öisen puhelimen käyttämisen häiritsevän hänen nukkumistaan, tukee tämä lapsen näkökulmana äitien vastauksista kokoamani lapsen oikeuksien tulkintarepertuaarin sisältämää huolta, jonka mukaan äidin puhelimen käyttö voisi asettaa uhkaa lapsen hyvinvoinnille tai tarpeiden tyydyttämiselle.

5.6 Yhteenvetoa analyysistä

Tässä analyysin viimeisessä osiossa pyrin luomaan kokonaiskuvaa äitien ja lasten vastauksista muodostuvista tulkinnanmahdollisuuksista. Painopiste on ennen kaikkea kyseisten tulkintojen kirjon laajuudessa sekä äitien ja lasten jäsennyksissä havaittavissa olevissa eroissa. Kuten ennalta olisi voinut kuvitella äitien vastaukset sisälsivät enemmän tulkinnan vaihtoehtoja kuin pienten lasten haastattelut. Tästä johtuen analyysini koostui äitien vastauksista koostamistani neljästä tulkintarepertuaarista, joiden piirteitä pyrin etsimään toissijaiseksi aineistoksi muodostuneesta lasten vastausten kokonaisuudesta.

Yleinen huomio, jonka kahden eri aineistokokonaisuuteni välillä tein oli äitien vastausten ehdottomampi luonne suhteessa lasten vastauksiin. Arkikielellä sanottuna voitaisiin todeta,

että äideillä tuntui olevan yksioikoisempi suhtautuminen virikekuvan tilanteeseen ja sen tulkintaan. Varsinkin tahmean medialaitteen ja lapsen oikeuksien repertuaarien yhteyksissä kertomukset toivat esille äidin puhelimen käyttämisen piirrettä, joka vangitsi äidin huomion älylaitteeseen rajaten samalla äidin osallistumiskehystä huomattavasti. Monessa äitien kertomuksessa äidin puhelimen selaus ja lapsen hyvä esitettiin lisäksi osaltaan vastakkaisina, ainakin suuressa määrin toisensa poissulkevinä asioina. Lasten vastauksista puolestaan ei ollut luettavissa johdonmukaisuutta tämän kaltaisiin tulkintoihin. Äidin huomioinnin älypuhelimesta johtuva rajoittuneisuus tulikin esille vain kysyttäessä asiasta suoraan, ja tällöinkin äidin huomion odottamista ei kuvattu liian pitkältä tuntuvaksi tai suoraan negatiiviseksi asiaksi.

Äitien ja lasten vastauksista oli löydettävissä myös yksi yhteinen piirre. Niiden mukaisissa kertomuksissa ja tilanteissa ei nimittäin paria poikkeusta lukuun ottamatta selitetty äidin puhelimen käyttöä ollenkaan. Selittämisellä tarkoitan tässä sellaisia tilanteita, joissa äiti käytti puhelintaan yksin lapsen seurassa sanoittamatta kuitenkaan mitenkään puhelimella tekemiään asioita. Havainnollistan kuvailemaani ilmiötä selkeimmällä poikkeustapauksella, joka löytyy erään äidin kirjoittamasta kertomuksesta.

Tyttö tekee eskaritehtäviä ja pyytää äidiltä apua. Äiti on uppoutunut omiin ajatuksiin. Hän on juuri saanut surullisen viestin ystävältä, joka harkitsee avioeroa. **Äiti haluaa auttaa ystäväänsä,** ja alkaa **muotoilemaan rohkaisevaa viestiä** vastaukseksi. Miten tärkeä ystäväperheen olisikaan selvittää ongelmat ja pysyä yhdessä. Yhtäkkiä äiti havahtuu tiukempaan äänensävyyn – **lapsi vaatii äidin huomiota. Äiti kääntyy katsomaan lasta,** hymyilee ja ottaa hänet kainaloon ja sanoo: **”Anteeksi rakas, äiti sai vaan kurjan viestin ja haluaa vastata siihen.”** Tyttö ymmärtää. Menee minuutti ja äiti laittaa puhelimen kokonaan pois. Lapsi ja äiti jatkavat yhdessä tehtävien tekoa. (20)

Tässä otteessa äiti siis kertoo lapselle miksi hänen huomionsa on niin tiukasti puhelimessa. Näin ollen välttään puhelimen käytön myötä usein esiintyvältä ilmiöltä,

sivusta katsojan pimennolta. Lasten viidestä haastattelussa neljässä lapsi ei osannut kertoa, mitä äiti puhelimella yleensä tekee. Yksi lapsi puolestaan kertoi äidin lähettelevän viestejä ja virikekuvan lapsi odotti hänen kertomansa mukaan, että äiti kirjoittaa yhden viestin loppuun ja voi sitten auttaa lasta tämän askartelutehtävässä.

Sivustakatsojan pimento vaikutti aineistoni perusteella olevan todellinen, joskin huomiotta jäävä ilmiö. Haastattelemani lapsia ei tuntunut merkittävästi haittaavan etteivät he tarkemmin tienneet, mitä äiti tai muut aikuiset puhelimillaan oikeastaan tekevät. Äidin huomion odottaminen puhelimelta koettiin ikään kuin välttämättömäksi pahaksi eikä sen perusteita pohdittu, kenties siksi ettei odotusaika tuntunut lapsista kohtuuttoman pitkältä. Äitien kertomuksissa virikekuvan äidin ei kerrottu selventävän lapselleen, edellisen otteen esimerkkiä lukuun ottamatta, mitä hän puhelimella tekee. Toinen mainitsematta jäävä seikka on se, miten kauan aikaa äidillä suunnilleen menee puhelimellaan suorittamaansa asiaan. Pienten lasten äitinä minusta itsestäni tuntuu siltä, että vanhemmilla on tapana selittää pienille lapsille tekemisiään tilanteissa, joissa eivät pysty vastaamaan lapsensa huomion tarpeeseen. ”Äiti ei nyt voi tulla auttamaan linnan rakentamisessa kun äiti tekee nyt tämän ruuan” – virke havainnollistaa kyseistä ilmiötä. Koska edellisen kaltaisia selontekoja tuntuu esiintyvän lapsiperheissä runsaasti, niiden puuttuminen äitien kertomuksista puhelimen käyttöön liittyen vaikuttaa mielenkiintoiselta.

Sen sijaan, että virikekuvan äiti sanoisi huomiota pyytävälle lapselleen ”odota hetki, äiti lukee vielä tämän uutisen loppuun ja sitten autan”, äiti joko ”pitkittää” puhelimen käyttöään lyhyiden lapseen kohdistuvien katseiden turvin tai laittaa puhelimen heti kokonaan pois kädestään. En malta olla miettimättä, miten äiti toimisi jos hänen kädessään olisi älypuhelimien sijasta paistinlasta, jolla hän hämmentää kattilassa poreilevaa pastakastiketta? Todennäköisesti äidin olisi paljon luontevampaa antaa selitys viiveen laadusta ja kestosta. Toisaalta vanhemman puhelimen käyttöön liittyviä selityksiä saattaa esiintyä lapsiperheiden arjessa runsaastikin, en vain tavoittanut sitä tämän tutkimuksen aineistolla.

6 Loppupäätelmät

Tutkimukseni viimeisessä osiossa esittelen ensin tiivistettynä tutkimukseni tulokset. Tämän jälkeen reflektoin tutkimukseni tekoprosessia. Lopuksi pohdin saamieni tulosten merkitystä sekä mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.

6.1 Äidin ja lapsen älypuhelimien käyttöä koskevat jäsennykset

Olen tarkastellut tutkimuksessani sitä, miten äidit ja pienet lapset tulkitsevat lapsen ja äidin välistä vuorovaikutustilannetta, jossa äidin puhelin on läsnä ikään kuin kolmantena osapuolena. Minua on kiinnostanut sekä tulkinnan mahdollisuuksien kirjo sekä niiden merkityksien kartoittaminen, joita tutkimukseeni osallistujat tulkinnoilleen antoivat. Tavoitteena on tutkimusprosessin alusta asti ollut perheiden teknologisen ja kasvokkaisen vuorovaikutuksen samanaikaisuuden, usein myös päällekkäisyyden parempi ymmärrys. Alkuperäinen tavoite oli muodostaa mahdollisimman monipuolinen ja moniulotteinen kuvaus kyseisestä ilmiöstä. Ajattelin äidin ja lapsen näkökulmien samanaikaisen tutkimisen parhaimmillaan muodostavan toinen toisensa kanssa tasapainossa rakentuvaa monisävyistä tulkintaa äidin puhelimen käytön sävyttämästä perhe-elämän vuorovaikutuksesta.

Äitien kertomusten saamiseksi yhdistelin elementtejä virikekuvan käytön kehittelyasteen jäsennyksistä sekä graduni kantavasta viitekehyksestä, sosiaalisesta konstruktionismista, ammentavan eläytymismenetelmän mukaisista aineiston keruun tavoista. Lasten kohdalla lähestyin aineistonkeruuta, ja koko tutkimukseen osallistumista ensisijaisesti lapsilähtöisyyden näkökulmasta. Halusin nähdä äidit ja lapset yhtä arvokkaina ja aktiivisina aineiston tuottajina, mikä edellytti syvällisempää perehtymistä lasten spontaania kerrontaa tukeviin käytäntöihin sekä lapsille ominaisiin toimintatapoihin ja toimintaympäristöihin. Lapsilähtöisten aineiston keruun käytäntöjen toteutumiseksi perehdyin lapsuuden tutkimuksen kenttään, ja poimin sen piirissä toimiviksi osoitettuja käytäntöjä, joita sovelsin oman tutkimukseni virikekuvan käyttämisen mahdollistamiseksi. Yhdistelin elementtejä yleisten periaatteiden ja käytännön tason toimintaohjeistusten lisäksi erityisesti sadutuksesta, minkä kautta pyrin luomaan kustakin kerronnallisen haastattelun tilanteesta mahdollisimman otollisen lapsen kerronnalle ja aktiiviselle roolille eli toimijuudelle.

Perusteellisista alkuvalmisteluista huolimatta lasten kerronta sekä haastattelun aikana asettamiini kysymyksiin saamani vastaukset jäivät melko niukoiksi, eivätkä lasten kerronnalliset haastattelut tuottaneet alkuperäisen, kahden samansuuruisen aineiston vaatimaa volyymia, joten käyttöön oli otettava ennalta hieman valmistelemani varasuunnitelma. Äitien tuottamat kertomukset muodostaisivat tutkimukseni ensisijaisen aineiston ja lasten kerronnallisista haastatteluista muodostunut aineisto täydentäisi tuon ensisijaisen aineiston pohjalta nousseita tulkintoja ja jäsennyksiä siinä määrin kuin sisällöllisesti on mahdollista. Tutkimukseni keskeisin anti muodostui äitien kertomusten analyysissä, jonka kautta muodostin neljä virikekuvan tilanteen mahdollistamaa tulkintarepertuaaria: tahmean medialaitteen- yhteistoiminnan mahdollistajan-, lapsen oikeuksien -ja feminiinisen repertuaarin. Kokonaiskuvan muodostumista helpottaakseni olen koonnut tulkintarepertuaarit ja niiden keskeisimmät piirteet alla olevaan taulukkoon.

<p>Tahmean medialaitteen repertuaari</p> <p>Puhelinta käyttävä äiti on ”eri maailmassa” pöydän ääressä istuvan lapsen kanssa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Äidin huomion saamisen vaikeus sekä saavutetun huomion pitämisen vaikeus. <p><i>Äidin ja lapsen edut nähdään ainakin osittain vastakkaisina.</i></p>	<p>Yhteistoiminnan mahdollistajan repertuaari</p> <p>Puhelimesta avautuvan teknologisvälitteisen- ja kasvokkaisen vuorovaikutuksen maailman välinen läpäisevyys</p> <ul style="list-style-type: none"> • Äiti voi vastata lapsen tarpeisiin myös/juuri puhelimen avulla <p><i>Äidin ja lapsen etuja ei nähdä vastakkaisina</i></p>
<p>Lapsen oikeuksien repertuaari</p> <p>Äidin älypuhelimien käytön aiheuttama uhka lapsen hyvinvoinnille</p> <ul style="list-style-type: none"> • Huoli kiintymyssuhdeteorian määrittelemän riittävän laadukkaan huomioinnin toteutumisesta <p><i>Äidin ja lapsen edut selkeään vastakkaiset</i></p>	<p>Feministinen repertuaari</p> <p>Äidin äitiydestä irrallinen oikeus omien tarpeiden tyydyttämiseen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erityiset valmistelut, joilla äiti pyrkii ennakoimaan lapsen tarpeisiin vastaamisen voidakseen keskittyä puhelimeensa <p><i>Äidin ja lapsen edut ainakin osittain vastakkaiset</i></p>

Taulukko 1. Äitien kertomuksista koostetut tulkintarepertuaarit.

Tulkintarepertuaarien koostamisen jälkeen aloitin edellä kuvaamani varasuunnitelman mukaisen uuden analyysikierroksen lasten kerronnallisista haastatteluista koostuvan,

toissijaisen aineiston analysoinnin. Tässä analyysin vaiheessa pyrin paikantamaan äitien vastauksista koostettujen tulkintarepertuaarien mukaisia tai niiden kanssa jollakin tavalla keskustelevia piirteitä. Keskeisimpinä huomioina analyysistä nousi muutamia eroavaisuuksia. Tahmean medialaitteen yhteydessä huomionarvoista oli, ettei älypuhelin käyttävän äidin huomiota yleensä tarvinnut lasten vastausten perusteella odottaa kyseisen tulkintarepertuaarin mukaista, erityisen pitkältä tuntuvaa aikaa. Myös lapsen oikeuksien- ja feminiinisen tulkintarepertuaarin mukaiset jäsennykset saivat lasten vastauksissa hieman erilaisia painotuseroja. Toisin kuin äitien kertomuksissa, lasten vastauksissa vaikutti korostuvan feminiinisen repertuaarin esille tuoma äidin puhelimen käytön tarve, osittain jopa välttämättömyys eikä sen lasten vastauksista koostetun aineiston perusteella voida yhtä poikkeusta lukuun ottamatta sanoa muodostuvan vastakkaiseksi asiaksi lasten oikeuksien toteutumisen kanssa.

Erityisen merkitykselliseksi nousivat myös äitien ja lasten muodostamien tulkintojen eroavaisuudet virikekuvassa käynnissä olevasta tilanteesta. Siinä missä äidit tulkitsivat virikekuvan aikuisen pitämän esineen kertomustensa perusteella lähes poikkeuksetta älypuhelimeksi, lasten tulkinnoista tämä vaihtoehto puuttui kokonaan. Kahden aineistoni välisen analyysin keskeisimmät tulokset kiteytyvät eroavaisuuksien esille nostamiseen. Nämä erot eivät olleet millään tavalla ennakoituja tai ennakoitavissa ennen analyysia. Yllättävä havainto tekee kiinnostavaksi pohtia vanhempien ja lasten suhdetta yleisemmälläkin tasolla. Erityisen mielenkiintoinen on lapsen äidin puhelinta koskeva jäsennys, joka vaikuttaa toisaalta neutraalilta mutta toisaalta korostaa puhelimen tarpeellisuutta. Mikäli tämän lapsen puhettavan ajatellaan olevan vanhemmilta omaksuttua, saattaa sillä olla yllättäviä seurauksia. Se, että lapsi on oppinut tulkitsemaan vanhemman oletettujen työasioiden hoidon puhelimella luonnillisena ja ensisijaisena voi olla huolestuttava merkki arjen kanssakäymisen muutoksesta. Lapsen huomioinnin monimutkaistumisen myötä kyseinen ilmiö aiheuttaa huolta kiintymyssuhdeteorian mukaan määritellyn lapsen hyvinvoinnin toteutumisessa. Olen tiivistänyt tässä osiossa läpikäytyt lasten vastausten keskeisimmät kolme säännönmukaisuutta lisähuomioineen seuraavan sivun taulukkoon.

Toisin kuin äitien kertomuksissa, virikekuvan aikuisen kädessä olevaa esinettä ei tulkittu älypuhelimeksi. - Ehdotettaessa tämä tulkinta nähtiin kuitenkin mahdolliseksi tulkinnaksi.	Äidin primääri-osallistumiskehityksen katsottiin sijoittuvan vuorovaikutustilanteeseen lapsen kanssa. - Vastakkainen näkemys äitien kertomuksista koostetun näkemyksen kanssa.	Äidin puhelimen käytön tarpeellisuuden tunnustaminen. - Äidin älypuhelimien käyttö ei näyttäydä lapsille ongelmallisena.
---	--	--

Taulukko 2. Lasten vastausten keskeiset tulkinnan erot tulkintarepertuaareihin suhteutettuna.

6.2 Tutkimuksen arviointia ja jatkotutkimuksen aiheita

Virikekuvan luominen ja käyttäminen muodostuivat tutkimusprosessin aikana toisaalta tutkimukseni vahvuuksiksi ja toisaalta heikkouksiksi. Joustavuudellaan uusi kehitteillä oleva menetelmä salli aloittelevallekin tutkijalle helpottavan vapaat kädet muodostuvassa olevan ilmiön, teknologiansukupolvisen perheen vuorovaikutukseen liittyvien jäsennysten tutkimiseen. 3- ja 5-vuotiaiden lasten äitinä elämäntilanteeni mahdollistaa minulle ainutlaatuisen näköalapaikan kyseisen ilmiön tutkimiseen, ja koen kuvailemani metodologisen vapauden näytelleen merkittävää roolia aineistoni muotoutumisessa. Olen tyytyväinen virikekuvan toimivuuteen viritellä ja aktivoida äitejä vastaamaan kirjoituspyyntöön. Sen lisäksi että virikekuva synnytti monenlaisia tulkintoja, kaikissa vastauksissa äidin kädessä olevaa esinettä ei tulkittu älypuhelimeksi. Näin ollen virikekuvan suunnittelun alkuvaiheessa asettamani, lähes mahdottomalta tuntunut vaatimus ”riittävästä” neutraaliudesta vaikutti toteutuneen ennakoitua paremmin.

Toisaalta metodologisiin valintoihin liittyvä väljä liikkumatila aiheutti päänvaivaa ja paljon työtä. Koska tutkimukseni osallistujat muodostivat kaksi monessa suhteessa täysin erialista ryhmää, ja koska käytin kehitteillä olevaa aineiston keruun apuvälinettä, oli minun räätelöitävä itsenäisesti kaksi aineistonkeruun tapaa. Aluksi tämä vaikutti aiempien opintojeni sekä elämäkokemukseni perusteella kiehtovalta ja mielenkiintoiselta haasteelta, mutta käytännössä tunteeni ja varmuuteni asiaa kohtaan heittelivät aika ajoin.

Vaikka urakka tarkoituksenmukaisten metodien muotoutumiseksi oli melkoinen, olen gradun tekemiseen varattavien resurssien puitteissa kuitenkin tyytyväinen aikaansaamaani lopputulokseen. Koska lasten kerronnalliset haastattelut kuitenkin jäivät niukoiksi, varaisin niiden toteuttamiseen suunniteltua enemmän aikaa. Tällä en tarkoita kuhunkin haastatteluun käyttämäni aikaa, vaan useamman lapsen rekrytointiin ja haastatteluun panostamista. Jälkikäteen ajateltuna aihepiirin haastattelut näyttäisivät lisäksi soveltuvan esikouluikäisille tätä nuorempia lapsia paremmin.

Erilaisista haasteista ja ajoittaisista vastoinikäymisistäkin huolimatta koen tutkimukseni laajentaneen ymmärrystä tutkitusta ilmiöstä. Erilaisten tulkinnan mahdollisuuksien kirjon esille tuominen voi osaltaan olla avartamassa niitä moraalisestakin näkökulmasta lähestyviä suppeita jäsennyksiä, joita vanhempien älypuhelimien käyttö saattaa median ja julkisen keskustelun kautta herättää. Myös tulkintarepertuaarien ja lasten jäsennysten kautta muotoutuva moniaineksinen kuva lisää aihepiirin ympärille toivottavaa väljyyttä. Toisaalta tämä vahvistaa myös tutkimukseni ontologisen jäsennyksen, sosiaalisen konstruktionismin mukaista näkemystä ilmiöiden ja niihin kytköksissä olevien jäsennysten sosiaalisesti, kussakin kontekstissa hetki hetkeltä rakentuvasta luonteesta.

Kuten sosiaalista konstruktionismia laajemmin käsitellessäni toin esille, sen mukaisella ajattelulla voidaan parhaimmillaan sanoa olevan emansipatorisia eli vapauttavia vaikutuksia. Toivon myös omien havaintojeni mahdollistavan lukijalle tämän suuntaisia ajatuksia. Niin aineistoni, sosiaalinen media kuin tuttavapiiriini kuuluvien pienten lasten äitien kanssa käymäni keskustelut nimittäin luovat väistämättä kuvaa älypuhelimien käytöstä itseään syyllistävästä äidistä, joka ajattelee oman ruutuaikansa olevan valitettavan usein ikään kuin automaattisesti pois ”lapsensa parhaasta”. Toivon tilanteisesti tuotetun, ja näin ollen aina myös useita eri vaihtoehtoja mahdollistavan ymmärryksen ja erilaisten tulkintojen muuttavan äidin puhelimen käyttöön liittyviä vastakkainasetteluita. Koska lasten tulkinnat jäivät omassa työssäni niukoiksi, jatkotutkimuksissa olisi mielekästä keskittyä lasten moniaineksisen, tilanteisesti rakentuvan ja merkityksiä saavan ääneen erittelyyn. Myös vuorovaikutuksen käytännön tason tutkimus olisi mielestäni tarpeellista, erityisesti kun kyseessä on uusi, muotojaan ja rajojaan hahmottelevasta ilmiö.

Kuten tässäkin tutkimuksessa on tuotu esille, perheen arjen teknologisväritteistä vuorovaikutusta on tutkittu Tampereen Yliopistossa aiemmin autenttisten, perheiden

kodeissa tavallisen arjen keskellä nauhoitettujen videoaineistojen analysoinnin kautta (Lahikainen, Mälkiä & Repo 2015). Kyseisissä tutkimuksissa äidin puhelimen käyttö rajautui kuitenkin paljolti soittamiseen, kun taas oman tutkimuksen aineistossa esille nousseet älypuhelimien sisältämät lukuisat toiminnot sekä niiden kasvokkaiselle vuorovaikutukselle asettamat haasteet ja mahdollisuudet jäivät suuressa määrin tutkimuksen ulkopuolelle. Uusien videoaineistojen avulla olisi mahdollista analysoida sitä, mitä kaikkea nykyperheissä tehdään älypuhelimella perheen vuorovaikutustilanteissa. Myös ajankäytön tarkastelu erilaisten arjen toimintojen välillä olisi mahdollista. Vuorovaikutusta itseään tutkimalla päästäisiin lisäksi päivittämään tietoa siitä, mitä keinoja perheenjäsenet käyttävät vaihdellessaan aktiivisuuttaan osallistumiskehyksestä toiseen tilanteisesti rakentuvien vaatimusten ja tarpeiden mukaisesti.

Lähteet

Painetut lähteet

Alanen, Leena (2001b) Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiologia ja sukupolvijärjestys. Teoksessa: Sankari, Anne & Jyrkämä, Jyrki (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 161–186.

Alasuutari, Maarit (2005) Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 145-162.

Bahtin, Mihail (1982) The Dialogic Imagination. Four Essays by M.M. Bahtin. Austin: University of Texas Press.

Beck, Ulrich & Beck, Elisabeth (1995) The normal chaos of love. Cambridge: Polity Press.

Bowlby, John (1969) Attachment and loss Volume 1 Attachment. Iso-Britannia: The Hogarth Press and The Institute of Psychoanalysis.

Burr, Vivien (1995) An introduction to social constructionism. Lontoo: Routledge.

Burr, Vivien (2003) Social constructionism. Lontoo: Routledge.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen. Suomentanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus. Englanninkielinen alkuperäisteos 1966: The social construction of reality. A treatise in the sociology of knowledge. Lontoo: Penguin Books.

Cunningham, Hugh (1995) Children and Childhood in Western Society since 1500. Lontoo: Longman.

De Bois-Raymond, Manuela (2001) Negotiating Families. Teoksessa: De Bois-Raymond, Manuela; Suncker, Heinz & Kruger, Heinz-Hermann (toim.) Childhood in Europe. New York: Peter Lang, 63-90.

Dennis, Alan; Rennecker, Julie & Hansen, Shawn. (2010) Invisible Whispering: Restructuring Collaborative Decision Making with Instant Messaging. Decision Sciences Journal, 41(4), 25-45.

Engel, Stephanie. (2003) My Harmless inside heart turned green: Children's narratives and their inner lives. Teoksessa B. Van Oers (toim.) Narratives of childhood. Theoretical and practical explorations for the innovation of early childhood education. Amsterdam: VU University Press, 39-50.

Engel, Stephanie (2006) Narrative analysis of children`s experience. Teoksessa S. Greene & D. Hogan (toim.) Researching children`s experiences: Approaches and methods. Lontoo: Sage Publications, 199-216.

Eläköön lapset – lapsipolitiikan suunta. Suomen Kuntaliiton lapsipoliittinen ohjelma. Suomen Kuntaliitto, 2000.

Eskola, Jari (1997) Eläytymismenetelmäopas. Tampere: Tampereen yliopisto.

Eskola, Jari (1991) Eläytymismenetelmän käyttö sosiaalitutkimuksessa –tekninen opas aloittelijoille Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian työraportteja B: 33/1991.

Eskola, Jari (1998) Eläytymismenetelmä sosiaalitutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä. Tampere: TAJU.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1996) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Fludernick, Monica (1996) Towards a `natural` narratology. Lontoo: Routledge.

Gergen, Kenneth (1985). The social constructionist movement in modern psychology. American psychologist 40:3, 266-275.

Gergen, Kenneth (2011) The social construct of self. Oxford: Oxford University Press.

Gergen, Kenneth (1997) Social psychology as social construction: The emerging vision. Teoksessa McGarty, Craig & Haslam, S. Alexander (toim.) The message of social psychology. Cambridge: Blackwell.

Goffman, Erving (1974) Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience. Lontoo: Harper and Row.

Goodwin, Charles (1987) Forgetfulness as an Interactive Resource. Social Psychology Quarterly 50:2, 115-131.

Hacking, Ian (2009) Mitä sosiaalinen konstruktionismi on? Suomentanut Inkeri Koskinen. Tampere: Vastapaino.

Heikkinen, Hannu L.T. (2010) Narratiivinen tutkimus- todellisuus kokemuksena. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, 143-159.

Hyttinen, Marita (1987) Raportti kahdesta eläytymismenetelmäkokeilusta ja kokeilujen kirvoittamista ajatuksista. Pro gradu –tutkielma. Sosiaalipsykologia. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2005) Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa: Ruusuvaori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 189-222.

Hänninen, Vilma (2002) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Väitöskirja. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.

James, Allison & James, Adrian (2008) Key Concepts of childhood studies. Lontoo: Routledge.

Jokinen, Arja (1999a). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 37-53.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa: Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 25-50.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993). Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa: Jokinen Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 17-47.

Järvinen, Katriina (2007) Asiantuntijuus ja terve järki lasten kasvatuksessa. Mikko, Kari & Rantanen, Teemu (toim.) Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa. Helsinki: Helsinki University Press, 189-202.

Kananen, Jorma (2014) Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja: Suomen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.

Karlsson, Liisa (2010) Lapsinäkökulmainen tutkimus ja aineiston tuottaminen. Teoksessa: Kallio, Kirsi Pauliina; Ritala-Koskinen Aino & Rutanen Niina (toim.) Missä lapsuutta tehdään? Helsinki: Yliopistopaino.

Karlsson, Liisa (2012) Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa: Karlsson, Liisa & Karimäki Reeli (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 17-63.

Karlsson, Liisa (2003) Sadutus: avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Karlsson, Liisa & Monika Riihelä (2012) Sadutusmenetelmä –kohtaamista ja aineiston tuottamista. Teoksessa: Karlsson, Liisa & Karimäki, Reeli (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 169-195.

Kiili, Johanna (2006) Lasten osallistumisen voimavarat: tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kirmanen, Tiina (2000) Lapset ja pelko: sosiaalipsykologinen tutkimus 5-6- vuotiaiden lasten peloista ja pelonhallinnasta. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet. Väitöskirja. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Korhonen, Merja (2002) Aina oli joku kotona. Teoksessa: Kolbe, Laura & Järvinen, Katriina (toim.) Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä. Helsinki: Tammi, 53-74.

Kristiansson, Baldur (2001) Barndomen och den sociala moderniseringen. Om att växa upp i Norden på trölskeln till ett nyt millennium. Tukholma: HLS Förlag.

Lahikainen, Anja Riitta & Paavonen, Juulia (2011) Perhe ja lapsen hyvinvointi. Teoksessa: Oksanen, Atte & Salonen, Marko (toim.) Toiminnallisia loukkuja: hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 91-108.

Lahikainen, Anja Riitta; Mälkiä, Tiina & Repo, Katja (toim.) (2015) Media lapsiperheessä. Tampere: Vastapaino

Lehtinen, Anja-Riitta (2000) Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Mantere, Eerik (2014) Ajan ja huomion saaminen vanhemmilta. Tutkimus lasten aloitteista yhdessä olemiseen ja vanhempien vastauksista keskusteluanalyysin ja kiintymyssuhdeteorian näkökulmista. Pro gradu –tutkielma. Sosiaalipsykologia. Tampere: Tampereen yliopisto.

Mantere, Eerik & Raudaskoski, Sanna (2015) Kun matkapuhelin vie vanhemman huomion. Teoksessa: Lahikainen, Anja Riitta; Mälkiä, Tiina & Repo, Katja (toim.) Media lapsiperheessä. Tampere: Vastapaino, 205-226.

Mason, Jennifer (2002) Qualitative interviewing asking, listening and interpreting. 225-241 Teoksessa May, Tim (toim.) Qualitative interviewing research in action. Lontoo: Sage.

Matikkala, Ulla & Lahikainen, Anja Riitta (2005) Pelit, tietokone ja kännykkä lasten sosiaalisissa suhteissa. Teoksessa: Lahikainen, Anja Riitta; Hietala, Pentti; Inkinen, Tommi; Kangassalo, Marjatta; Kivimäki, Riitta & Mäyrä, Frans (toim.) Lapsuus mediamaailmassa: näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan. Helsinki: Gaudeamus, 92-109.

Mayall, Berry (2002) Towards a Sociology for Childhood: Thinking from Children's Lives. Philadelphia: Open University Press.

Nespor, Jan (1998) The Meaning of Research: Kids as Subjects and Kids as In-quirers. Qualitative Inquiry 4 (3), 369–388.

Nikken, Peter & Schols, Marjon (2015) How and Why Parents Guide the Media Use of Young Children. Journal of Child And Family Studies 24:2, 225-250.

Ochs, Elinor & Kremer-Sadlik, Tamar (2013) Fast-Forward Family: Home, Work and Family in Middle-Class America. Berkeley: University of California Press.

O’Kane, Claire (2000) The Development of Participatory Techniques. Facilitating Children’s Views about Decisions which Affect Them. Teoksessa Christensen & James (eds.) Research with Children. Perspectives and Practices. Lontoo: Falmer Press, 136–159.

Payne, Malcolm (2014) Modern Social Work Theory. 4th Edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Pekki, Anu & Tamminen, Tuula (2002) Lapsen ehdoilla. Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut nro. 33. Helsinki.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009) Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
Potter, Jonathan & Wetherell, Margareth (1987) Discourse and social psychology : beyond attitudes and behaviour. Lontoo: Sage.

Raudaskoski, Sanna; Valkonen, Satu & Mantere, Eerik (2017) Tahmea medialaite ja sivustakatsojan pimento. Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen käsitteellistäminen älypuhelimien aikakaudella. Julkaisematon käsikirjoitus. Tampereen yliopisto.

Riihelä, Monika (1996) Mitä teemme lasten kysymyksille? Lasten ja ammattilaisten kohtaamisten merkitysulottuvuuksia lapsi-instituutioissa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, tutkimuksia 66. Helsinki: Stakes.

Roos, Piia (2015) Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Väitöskirja. Kasvatustieteiden yksikkö. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print.

Repo, Katja (2009) Lapsiperheiden arki. Tampere: University Press.
Satka, Mirja; Moilanen, Johanna & Kiili, Johanna (2002) Suomalaisen lapsipolitiikan mutkainen tie. Yhteiskuntapolitiikka 67 (3), 245–259.

Suoninen, Eero (2015) Lapsen aseman rakentuminen perheen ruokapöytäkeskustelussa. Teoksessa Lahikainen, Anja Riitta; Mälkiä, Tiina & Repo, Katja (toim.) Media lapsiperheessä. Tampere: Vastapaino, 157-181.

Suoninen, Eero (1997) Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittäjä. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Suoninen, Eero (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa: Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 17-36.

Suoninen, Eero (2016) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa: Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 229-247.

Suoninen, Eero (1992) Perhe- elämän tulkintarepertuaarit: Diskurssianalyysin soveltaminen perhe-elämää koskevaan tapaustutkimusaineistoon. Sosiaalipsykologian lisensiaatintutkimus. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Suoninen Eero, Jokinen Arja (2011) Umpikujien tarinallinen purkaminen. Teoksessa: Oksanen Atte, Salonen Marko (toim.) Toiminnallisia loukkuja : hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 36-62.

Suoninen, Eero & Partanen Jukka (2010) Haastattelu vuorovaikutuksen tilana – Meadilainen näkökulma 103- 117). Teoksessa: Kallio, Kirsi Pauliina; Ritala-Koskinen Aino & Rutanen Niina (toim.) Missä lapsuutta tehdään? Helsinki: Yliopistopaino.

Smith, Anne B. (2011) Respecting children's rights and agency: Theoretical insights into ethical research procedures. Teoksessa: Harcourt, D; Perry B & Waller, T (toim.) Researching young children's perspectives. Debating the ethics and dilemmas of educational research with children. Lontoon ja New York: Routledge, 11-25.

Tannen, Deborah; Kendall, Shari & Gordon, Cynthia (2007) Family Talk: Discourse and Identity in Four American Families. Oxford: Oxford University Press.

Tauriainen, Leena (2000) Kohti yhteistä laatua. Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatukäsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Väitöskirja. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 165. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Tienari, Janne; Vaara, Eero & Meriläinen, Susan (2005) Yhteisyyden rakentuminen haastattelussa. Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 103-124.

Turkle, Sherry (2015) Reclaiming Conversation. The Power of Talk in a Digital Age. New York: Penguin Press.

Vandenbroeck, Michel & Bouverne-De Bie, Maria (2010) Lasten toimijuus ja kasvatuksen normit: neuvoteltu yhtälö. Teoksessa: Kallio, Kirsi Pauliina; Ritala-Koskinen, Aino & Rutanen, Niina (toim.) Missä Lapsuutta tehdään? Helsinki: Yliopistopaino.

van Dijk José (2013) The Culture of Connectivity: A Critical History of Social Media. New York: Oxford University Press.

Vehkakoski, Tanja (2006) Leimattu lapsuus? Vammaisuuden rakentuminen ammatti-ihmisten puheessa ja teksteissä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Wetherell, & Potter, (1986) Discourse & Social Psychology.

Willig, Carla (1999) Applied discourse analysis: social and psychological interventions. Buckingham : Open University.

Digitaaliset lähteet

Asuja, Maiju & Mäki, Krista (2013) Kännyköiden käyttö on kouluissa yleistynyt. Helsingin Sanomat 7.2.2013. Saatavana: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002611857.html> Viitattu 12.4.2017.

DNA (2017) DNA:N Koululaistutkimus: Koululaisten matkapuhelimen hankinta ja käyttö. Saatavana:

https://corporate.dna.fi/documents/94506/930199/DNA+Koululaistutkimus+2017_yhteenveto_medialle.pdf/ed3a0fc8-754d-1702-5334-e4a2fb87f9f2 Viitattu 27.11.2017

Ebrand Finland (2015) Finnish Youngsters and Social Media 2015. Saatavana: www.ebrand.fi/somejanuoret2015/. Viitattu 28.4.2017.

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala (2016) Välinpitämättömyys on tämän päivän väkivaltaa. Saatavana: <https://www.hel.fi/sote/fi/esittely/hankkeet/lahisuhdevakivallan-ehkaisy/> Viitattu 12.4.2017.

Jompero, Sanna (2016) "Jos vanhempi tulee neuvolaan puhelin kädessä, siihen puututaan" –Älylaitteet herättävät myös huolta. Helsingin Uutiset 5.11.2016. Saatavana: <http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/451453-jos-vanhempi-tulee-neuvolaan-puhelin-kadessa-siihen-puututaan-alylaitteet> Viitattu 10.5.2017.

Karvonen, Hilka (2015) Vanhemmat älypuhelinien pauloissa- usein lapsi häviää laitteelle. Iltasanomat 14.5.2015. Saatavana: http://www.iltalehti.fi/uutiset/2015051419682027_uu.shtml Viitattu 10.5.2017.

Kern, Kathryn & Brumariu, Laura (2014) Is Insecure Parent-Child Attachment a Risk Factor for the Development of Anxiety in Childhood or Adolescence? Saatavana: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3960076/> Viitattu 4.5.2017.

Koivula, Räsänen & Sarpiala (2014) Suomi 2014- kulutus ja elämäntapa: Tutkimusseloste ja aineistojen 1999-2014 vertailua. Turun yliopisto: sosiaalitieteiden laitos. Saatavana: <https://www.utu.fi/fi/yksikot/soc/yksikot/taloussosiologia/tutkimus/julkaisut/Documents/Suomi%202014%20tutkimusseloste%20030215.pdf> Viitattu 17.4.2017.

Kosunen, Anni (2016) Viestintävälineiden käytön ja kasvokkaisviestinnän yhtäaikaisuus. Puheviestinnän pro gradu –tutkielma. Viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/49361/URN:NBN:fi:jyu-201604182235.pdf?sequence=1> Viitattu 4.5.2017.

Livingstone, Sonja; Marsh, Jackie; Plowman, Lydia; Ottonvordemgentschenfelde, Svenja & Fletcher- Watson, Ben (2014) Young children (0-8) and digital technology: a qualitative exploratory study – national report – UK. Joint Research Centre, European Commission, Luxemburg. Saatavana: https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/480577/1/Full_multi-national_report_2015.pdf Viitattu 18.5.2017.

Mantere, Eerik; Raudaskoski, Sanna (2017) Sticky Media Device. Teoksessa: Repo, Katja; Mälkiä, Tiina & Lahikainen, Anja Riitta (toim.) Media, Family Interaction and the Digitalization of Childhood. Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar. Saatavana: <https://ebookcentral-proquest-com.helios.uta.fi/lib/tampere/reader.action?docID=5061736> Viitattu 4.10.2017.

Mantere, Eerik; Raudaskoski, Sanna & Valkonen, Satu (2017) The influence of parental smartphone use, eye contact and `bystanders ignorance` on child development.

Teoksessa: Repo, Katja; Mälkiä, Tiina & Lahikainen, Anja Riitta (toim.) Media, Family Interaction and the Digitalization of Childhood. Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar Saatavana: <https://ebookcentral-proquest-com.helios.uta.fi/lib/tampere/reader.action?docID=5061736> Viitattu 4.10.2017.

Ólafsson, Kjartan; Livingstone, Sonia & Haddon, Leslie (2014) Children's use of online technologies in Europe: a review of the European evidence base (revised edition). EU

Kids Online, Lontoo. Saatavana: http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/D2.2_ReviewEvidenceDatabase.pdf Viitattu 18.4.2017.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavana: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> Viitattu 20.5.2017

Silvan, Sini (2017) Äiti tai isä, unohda älylaitteet ja keskity vuorovaikutukseen vauvasi kanssa. Akuutti 15.2.2017. Saatavana: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/02/08/aiti-tai-isa-unohda-alylaitteet-ja-keskity-vuorovaikutukseen-vauvasi-kanssa> Viitattu 15.2017.

Smith, Aaron (2015) U.S. Smartphone Use in 2015. Pew Research Center. Saatavana: www.pewinternet.org/2015/04/01/us-smartphone-use-in-2015/. Viitattu 28.4.2017.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos: Varhaiskasvatus 2016. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lasten-paivahoito> Viitattu 12.4.2017.

Tilastokeskus (2017) Matkapuhelin yhä suosituimpi laite internetin käyttöön – käyttötarkoitukset monipuolistuvat. Saatavana: https://www.stat.fi/til/sutivi/2017/13/sutivi_2017_13_2017-11-22_tie_001_fi.html Viitattu 27.11.2017.

Wartella, Ellen; Rideout, Vicky; Lauricella, Alexis & Connell, Sabrina (2013) Parenting in the age of digital technology: A national survey. Northwestern University, School of Communication, Center on Media and Human Development. Saatavana: <https://contemporaryfamilies.org/wp-content/uploads/2014/04/Wartella.pdf> Viitattu 17.4.2017.

Ziemann, Marcus (2014) Rasittava tapa vai normaalin nykyajan kotkotus – kännykkää näpytellään jatkuvasti töissä. Ylen uutiset. 4.10.2014. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-7508567> Viitattu 12.4.2017.

LIITE 1

Mitä kuvassa mielestäsi tapahtuu? Kirjoita kuvaus siitä tilanteesta, joka on kuvassa mielestäsi käynnissä. Pohdi tämän jälkeen kirjoittaen, miten tilanne voisi jatkua.